

dergipark.org.tr/pub/alinterisosbil

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

| e-ISSN 2602-229X |

PRENSİP

<https://prensip.gen.tr>

DERLEME MAKALE

REVIEW ARTICLE

Öğretmen ve Öğrenci Anıları Işığında Köy Enstitülerinin Kuruluşu ve Faaliyetleri Foundation and Activities of Village Institutes in the Light of Teacher and Student Memory

Muharrem Selçuk ÜNAL*

Yukarıyurtçu Mahallesi, Etimesgut, Ankara, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received Date: 07.07.2022

Kabul Tarihi/Accepted Date: 13.11.2022

Ö Z

Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç döneminde, TBMM’de 17 Nisan 1940’ta Köy Enstitüleri Kanunu kabul edilmiştir. 1937-38’de açılan dört Köy öğretmen okulu bu kanunla Köy enstitülerine dönüştürülmüştür. 1948 yılında Köy enstitülerinin sayısının 21’e ulaştığı görülmektedir. İkinci Dünya Harbi’nin devam ettiği yıllara rastlayan dönemde açılan köy enstitülerine devlet çok kısıtlı mali destek sağlayabilmiştir. Bu nedenle, öğretim ve eğitimde köy enstitüsü öğrenci ve öğretmenleri sağlanan yetersiz imkanlardan oldukça etkilenmiştir. Araştırmada, Köy enstitüleri uygulamalarının öğretmen ve öğrencilerin hayatlarını mevcut koşullar çerçevesinde nasıl şekillendirdiği makalenin amacını oluştururken; yapılan analiz ve değerlendirmeler bahse konu kesimin bizzat aktarılan anılarıyla ortaya konmuştur. Geride kalan 14 yıllık sürece bakıldığında, Türk milli eğitiminde önemli bir yer tutan ve bir o kadar da tartışmalı olan, büyük umut ve hedeflerin amaçlandığı bu alanda hedef kitlenin tartışmasız öğrenciler olduğu görülmüştür. Onların sınıf, atölye, saha ve hafta sonu faaliyetlerinde geçirdikleri zamanlarda günlük yaşam tarzlarını anlayabilmenin en iyi yolu ise; kendilerinden hikâyelerini öğrenmektir.

Anahtar Kelimeler: Anılar, Köy enstitüleri, Milli eğitim politikası, Öğrenci, Öğretmen.

ABSTRACT

During the period of President İsmet İnönü, Minister of National Education Hasan Ali Yücel and General Director of Primary Education İsmail Hakkı Tonguç, the Law on Village Institutes was accepted by the Turkish Grand National Assembly on April 17, 1940. Four Village teacher schools opened in 1937-38 were transformed into Village institutes with this law. It is seen that the number of village institutes reached 21 in 1948. The village institutes that were opened during the years of the Second World War were able to receive very limited financial support from the state. In this context, village institute students and teachers were greatly affected by the limited opportunities in education and training. Therefore, while forming the aim of the article, how the practices of village institutes shape the lives of teachers and students within the framework of current conditions; The analyzes and evaluations made are revealed with the memories of the said section personally. Looking at the past 14 years, it has been seen that the target audience in this field, which has an important place in Turkish national education and is just as controversial, where great hopes and goals are aimed, is indisputably students. The best way to understand their daily life styles during the time they spend in classroom, workshop, field and weekend activities is; to learn their stories from them.

Keywords: Memories, National education policy, Student, Teacher, Village institutes.

Please cite this paper as follows/Atf için:

Ünal, M. S. (2022). Öğretmen ve öğrenci anıları ışığında köy enstitülerinin kuruluşu ve faaliyetleri. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 171-196. <https://doi.org/10.30913/alinterisosbil.1142248>

GİRİŞ

Mustafa Kemal, eğitimle ilgili görüşlerini Temmuz 1921’de Ankara’da yapılan Maarif Kongresi’nde ifade ederek Türk milli ve tarihi karakterine uyumlu bir kültür olarak tanımlamış ve yaklaşık 8 ay sonra 1 Mart 1922’de TBMM 3. Yasama Yılına açarken yaptığı konuşmada, köylü ve eğitiminin önemine dikkat çekmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusun %80’inin köylerde yaşaması nedeniyle, köylünün eğitiminin artırılması ve köyün kalkınması için tasarlananların hayata geçirilmesi gündeme gelmiştir. Bu maksatla 1924-34 yıllarında farklı ülkelerden eğitim ve ekonomi alanında tecrübeli bilim insanları ve eğitimciler ülkeye davet edilerek eğitimle ilgili raporları alınmış ve değerlendirilmiştir.

Köy öğretmenlerinin istihdam ve yetiştirilme meselesi, ilk kez dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip’in¹ Bakanlık yaptığı dönemde (Eylül 1932- Ağustos 1933) ele alınmış ve konu hakkında bir rapor hazırlanmıştır. İki yıl sonra, 1935’te İlköğretim Genel Müdürlüğüne atanan Tonguç², 1935 ve 1937’de Bakanlığa sunduğu iki raporda “köy gerçeği, köyler için pansiyonlu bölge okulları açılması... Öğretmen adaylarının köylerden alınması... Öğretmenin hem çocuklara hem de köye rehberlik etmesi” hususlarını belirtmiştir (Semerci, 2007). Tonguç’un verdiği ilk rapor, aynı yıl milli eğitim kriterlerine uygun bir şekilde düzenlenerek CHP parti programına dâhil edilmiştir (CHP 4. Büyük Kurultayı, 1935).

Cumhurbaşkanı İnönü 1 Kasım 1939’da meclis açılış konuşmasında milli eğitimin önemini vurgulayarak Meclis’in desteğini istemiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1939). Yaklaşık 5 ay sonra hazırlanan “Köy Enstitüleri Yasası” 17 Nisan 1940’ta TBMM’de kabul edilmiş ve aynı yasayla 1937’de Eskişehir Çifteler ve İzmir Kızıllıçlı, 1938’de Kırklareli Kepirtepe ve Kastamonu Gököy’de açılmış olan köy öğretmen okulları köy enstitüsüne dönüştürülmüştür.

Genel olarak Köy enstitülerini, çoğunlukla köyü tanıyan küçük yaştaki öğrencilerle köy hayatına yabancı olan öğretmenlerin bir arada, ağır şartlarda eğitim ve öğretim faaliyetini yürüttüğü bir kurum olarak tanımlamak mümkündür.

14 yıl faaliyette bulunan Köy enstitülerinin inşası, elektrik, su sorunlarının giderilmesi, iye, üretim ve taşıma ihtiyaçlarının sağlanması büyük ölçekte enstitü öğrenci ve öğretmenleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu duruma ağır eğitim ve öğretim uygulamaları da eklenince, öğretmen ve öğrenciler üzerinde şüphesiz oldukça anı birikmiştir. Türk eğitim tarihinde önemli yeri olan köy enstitüleri, o dönemi bizzat yaşayanların anıları üzerinden bir döneme ışık tutabilmek için çalışma konusu olarak ele

¹ Dr. Reşit Galip, 1893’te Rodos’ta doğdu. Tıbbiyeyi bitirdi. 1919’da köylerde hekimlik yapmak üzere Anadolu’ya geçti. Kütahya ve Denizli Kuvayı Milliyetlerinin kuruluşunda çalıştı. 1923’te Aydın milletvekili oldu. Halkevlerinde çalıştı. Eylül 1932’de Milli Eğitim bakanı oldu. Bakanlığı sırasında 1933 Üniversite Reformu’nun temellerini hazırladı ve yeni İstanbul Üniversitesi’nin açılışını sağladı. 1934 yılında vefat etti (Coşkun, 2013).

² İsmail Hakkı Tonguç, Bulgaristan Silistre iline bağlı Totrakan ilçesinde 1893 yılında dünyaya geldi. 1918’de İstanbul Öğretmen Okulu’nu bitirdi. 1919-22 yılları arasında Almanya’da eğitim gördü. Gazi Eğitim Enstitüsü ve MEB’in çeşitli kademelerinde çalıştı. 1935 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğü’ne vekaleten atandı. 1935-46 yılları arasında 11 yılı aşkın bir süre İlköğretim genel müdürlüğü görevini yapmıştır. Köy sorununu ve çözümlerini araştırdı. Köy enstitülerinin her birinin kuruluşuna öncülük yaptı. Tonguç’un 16’yı aşkın eseri mevcuttur (Coşkun, 2013).

alınmıştır. Yapılan çalışmanın, alanla ilgilenen araştırmacılara ve okurlara faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

YÖNTEM

Köy enstitülerine ilişkin yaşam biçimleri ve anıları üzerine birçok araştırma ve inceleme yapılmış, enstitüler hakkında çok sayıda eser yazılmıştır. Makale kapsamında, derleme konusunun anılarla ilgili bölümünün düzenlenmesinde aşağıda adı geçen eserler incelenerek değerlendirme ve analiz yapılmıştır.

Köy enstitülerinde müdürlük yapan İnan'ın Hasanoğlu Köy Enstitüsü, Evren'in Dicle, Ağanoğlu'nun Cılavuz, Dağlar'ın Düziçi Köy Enstitüsü, Güner'in Arifiye ve İvriz, Dicle Köy Enstitüsü mezunu ve köy öğretmenliği yapan Saral'ın Düziçi Köy Enstitüsü, İvriz Köy Enstitüsü mezunu ve köy öğretmenliği yapan Makal'ın İvriz Köy Enstitüsü, Hasanoğlu köy enstitüsünde öğretmenlik yapan Güneri'nin Hasanoğlu Köy Enstitüsü üzerine yazmış oldukları eserlerden istifade edilmiştir. Bunlarla birlikte, Aksu Köy Enstitüsü ve Hasanoğlu Yüksek Köy Öğretmen Okulu mezunlarından Türkoğlu'nun "Kısa Süren Hasat, Köy Enstitüsünde Öğrenci Olmak" başlıklı yayını, Gazalcı'nın 165 köy enstitüsü mezunu üzerinden yapılmış araştırmalardan derlediği "Köy Enstitüleri Sistemi ve Mezunları Üzerine Bir Araştırma" ve Gümüsoğlu'nun "Cılavuz Köy Enstitüsü" adlı eserlerinden faydalanılmıştır.

Derleme çalışmasında, nitel araştırma yöntemi kullanılarak, betimsel bir durum çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışma sürecinde kaynak tarama (ana kaynaklar), kaynakların tahlili, eleştirel analiz ve tüm kaynakların çözümlenmesi sırası takip edilmiştir.

ATATÜRK DÖNEMİ MİLLİ EĞİTİM POLİTİKASI

17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de yapılan İktisat Kongresine Türkiye'nin her yerinden ziraat, sanayi ve işçi sınıfından 1135 kişinin katılımı ile Misak-ı İktisadi esasları kabul edilmiş (İnan, 2020a), 7. ve 9. madde kararlarıyla (Ökçün, 1971) milli eğitim politikasının ilk temelleri atılmıştır:

"Türkler, irfan ve ma'rifet aşığıdır. Türk her yerde hayatını kazanabilecek şekilde yetişir fakat, her şeyden evvel memleketinin malıdır. Maarife verdiği kudsiyet dolayısıyla (mevlid-i Şerif) Kandil gününü aynı zamanda bir kitap bayramı olarak tes'id (kutlar) eder." (Madde 7).

"Türk ilim ve sanatın önemini nereden olursa olsun, doğrudan doğruya alır ve her türlü münasebatte fazla mutavassıt (orta yol) istemez." (Madde 9).

3 Mart 1924' de Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edildiği TBMM II. Dönem II. Toplantısında yaptığı konuşmada Mustafa Kemal, öğretim birliğinin gerekliliği ve ilköğretimin de zorunlu olmasını vurgulayarak, bilim ve teknik ve okul bağlantısını dile getirmiş, okulun insanlığa saygıyı, ulus ve ülke sevgisini, bağımsız yaşamayı sağlayacağını belirtmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1924). Bu bağlamda, Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile medreseler kapatılmış ve geriye kalan tüm okullar Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır. Bu kanunla demokratik ve laik istikamette çağdaş ölçülere uyularak ilköğretim kademesinden üniversiteye kadar yönetmelikler, programlar, dersler ve

kitaplar üzerinde yeni düşünüşle yapılan çalışmaların hayata geçirilmesi mümkün olmuştur (Ateş, 2004).

3 Nisan 1926 tarihinde yürürlüğe giren Maarif Teşkilatına Dair Kanun'la bir dil heyeti teşkil edilerek "Talim ve Terbiye Dairesi" oluşturulmuş ve bu kanunla ilk mektep şekli şehir ve kasaba gündüz, şehir ve kasaba yatı, köy gündüz, köy yatı olmak üzere dört tip mektep şekli kabul edilerek, köy mekteplerinin tahsil süresi üç yıl olarak belirlenmiştir (Ayaz, 1950).

Eğitim ve öğretim hizmetlerinin devlet eliyle yürütülmesini amaçlayan Milli Eğitim Bakanlığı, 1923-35 yılları arasında "Maarif Vekâleti"; 1935-1941 yılları arasında "Kültür Bakanlığı"; 1941-1946 yılları arasında "Maarif Vekillîği"; 1946-1950 yılları arasında "Millî Eğitim Bakanlığı"; 1950-1960 yılları arasında "Maarif Vekâleti"; 1960-1983 yılları arasında "Millî Eğitim Bakanlığı"; 1983-1989 yılları arasında "Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı" 1989 yılından günümüze kadar da "Millî Eğitim Bakanlığı" adıyla çalışmalarını sürdürmektedir (MEB, 2015).

Gazi Mustafa Kemal: *"İlim ve bilhassa içtimai ilim sahasında ben kumanda vermem. Bu vadiye isterim ki, beni alimler aydınlatsınlar. Siz ilminize irfanınıza güveniyorsanız, bana ilmin güzel istikametini gösteriniz, ben takip edeyim."* (Aydemir, 2020). sözleriyle bilginin ve aydınlığın önemini ifade etmiş akabinde, Gülhane'de yaptığı konuşmada kararını açıklayarak yeni harflerin adına "Türk harfleri" demiş, İsmet Paşa da *"tekrar ediyorum ki, bu alfabe Türk alfabesidir"* diyerek tasdik etmiştir. 1 Kasım 1928'de TBMM'de kabul edilen "Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkındaki Kanun", bu sözleri şöyle desteklemiştir: *"Latin esasından alınan bu harfler, Türk harfleri unvan ve hukuku ile kabul edilmiştir."* (Şimşir, 2006). Yapılan bu devrimle Arap kökenli yazının öğrenimi ve zorluğu bir tarafa bırakılarak eğitim alanında önemli bir hamle atılmış ve batı medeniyetiyle kaynaşmada yeni bir kapı aralanmıştır. Bu kapsamda, Latin harflerinin kabulü ile öncelikle kız ve erkek çocukların birlikte eğitim yapabilmeye olanağına kavuşması kıymetlidir. Radikal bir dönüşümü başlatan harf değişikliği ile kısa sürede çok sayıda insan yeni bir hayat tarzına adım atmıştır (Katoğlu, 2003). Böylece ileriye dönük birçok dönüşümün toplumsal olarak önü açılmıştır.

Takip eden dönemde, toplumsal dönüşümü teşvik eden bir diğer gelişme ise 1931 yılında Türk ve Türkiye tarihini ve bunlarla ilgili konuları, Türklerin medeniyete hizmetlerini ilmî yoldan incelemek, araştırmak, tanıtmak, yaymak ve yayımlar yapmak, bunlara dayanarak Türk tarihini ve Türkiye tarihini yazmak maksadıyla bizzat Mustafa Kemal'in direktifi ile kurulan ve faaliyetlerine devam eden Türk Tarih Kurumunun kurulmasıdır (TTK, 2021).

Son olarak, 1932 yılında kurulan ilk adıyla Türk Dili Tetkik Cemiyeti, şimdiki adıyla Türk Dil Kurumunun kurulmasını ele alabiliriz. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin amacının, *"Türk dilinin öz güzelliğini ve zenginliğini meydana çıkarmak, onu yeryüzü dilleri arasında değerine yaraşır yüksekliğe erdirmek"* olarak belirtilmesi tesadüf değildir (TDK, 2021). Bu çerçevede, TDK; Latin harfleriyle elde edilen kolaylaştırıcı ve bütünleştirici yeni sistemi, dolayısıyla, Türk dilinin kapsayıcı yapısını destekleyici bir sorumlulukla bizzat Mustafa Kemal'in talimatıyla kurulmuştur.

MUSTAFA KEMAL'İN EĞİTİME İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Eğitimi zayıf bir milletin gelişim gösteremeyeceğine inanan Mustafa Kemal, toplumu çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarmayı amaçladığı için milli eğitim meseleleriyle yakından ilgilenmiş ve ulusal eğitimi hayata geçirebilmek amacıyla meseleyi Kurtuluş Savaşı'nın başlangıcında ele alarak, milli mücadele boyunca devam ettirmiştir (Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 1980).

Mustafa Kemal, 1921 yılında Ankara'da yapılan Maarif Kongresi'nin açılış konuşmasında eğitimle ilgili ilk kez açıklama yaparken görüşlerini “*sürekli ve müthiş bir mücadele şeklinde beliren hayat felsefesine*” dayandırmıştır. Milletlerin sürekli ve müthiş mücadelesi bağımsız ve mutlu kalmak isteyen her milletten yeni kuşağın bütün manevi güçlerine özel bir vasfın “zerk” (aşılama) edilmesini talep ederek, bu özel vasfı “*çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara bilhassa mevcudiyeti ile, hakkı ile, birliği ile ters düşen bütün yabancı unsurlarla mücadele lüzumunu ve milli düşünceleri tam bir vecd (heyecan) içinde her karşıt fikre karşı şiddetle ve fedakarca savunma zarureti telkin edilmesi yoluyla yaratılır.*” şeklinde açıklamıştır. Bu sebeple bir milli eğitim programının benimsenmesini zorunluluk olarak göstermekte ve bütün doğu veya batıdan gelecek etkileri reddederek milli ve Türk karakterine uyumlu bir kültür olduğunu söylemiştir (İnan, 2020b).

Mustafa Kemal, 1 Mart 1922'de 3. Toplanma yılını açarken mecliste aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Türkiye'nin sahibi ve efendisi kimdir? Bunun yanıtını hep birlikte verelim. Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi gerçek üretici olan köylüdür. Öyleyse, herkesten daha çok refah, mutluluk ve varlığa hak kazanmış ve en çok yaraşır olan köylüdür...Demiştik ki, bu memleketin öz sahibi ve toplumumuzun temel ögesi köylüdür. İşte bu köylüdür ki, bugüne dek maarif (eğitim) aydınlığından yoksun bırakılmıştır. Bu nedenle bizim izleyeceğimiz ulusal eğitim siyasasının temeli ilk önce abecsizliği (bilmezliği) gidermektir.” (TBMM Zabıt Ceridesi, 1922).

Bu söylemiyle, Atatürk'ün köylünün eğitim politikasında öncelikli yerine dikkat çektiği anlaşılmaktadır.

Mustafa Kemal: “*İşte milli eğitimidir ki, bir milleti şanlı, ünlü veya tutsak yapar*” ifadeleriyle, milli eğitimin milletin geleceği üzerindeki etkiye vurgu yapmaktadır. Ulusal eğitimle geliştirilen beyinleri bir yandan da paslandırıcı, uyuşturucu, gereksiz, saçma sapan inanışlar ve düşüncelerle doldurmaktan da özenle sakınmak gerektiğini anlatmaktadır (İnan, 2020b).

Mustafa Kemal'e göre, Dünya kültüründen uzak kalarak doğuyu ve batıyı toptan reddederek çağdaş dünyanın parçası olunamaz. Böylesi tutum bağınaz milliyetçiliği teşvik eder, içe kapanma ve kavruklaşma eğilimi pekiştirir, ufuksuzluğu erdem alan kendini beğenmiş dar kafalı insanlar yetiştirir. Yeni Türk Cumhuriyeti'nin yeni nesle vereceği eğitim milli eğitimidir. Eğitimin amacını yeni kuşakları Türk milletine ve devletine sadık olarak yetiştirmek ve onları Türk milletine ve devletine düşman olanlarla mücadeleye hazır hale getirmek olarak belirtmekte, öğretmenleri ise, kültür ordusuna mensup olarak görmektedir (Kaplan, 2009).

İSMET (İNÖNÜ)'NÜN EĞİTİME İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Başbakan İsmet Bey 5 Mayıs 1925'te Muallimler Birliği Kongre Üyelerine yaptığı konuşmasında, Mustafa Kemal'in ortaya koyduğu temaları vurgulamış, milliyetçi rejimin yönelimini açık olarak dile getirmiştir. Milli terbiyeyi, dini ve beynelmilel terbiyenin zıttı olarak tanımlayarak; Türk neslinin şuurla ilmin ve hayatın rehberliğiyle ciddi olarak, bütün ömrünü vakfederek çalışırsa kültürel, fikri ve toplumsal tam ve kâmil bir Türk milleti olabileceğine dikkat çekmiştir.

“Bu yekpare millet içerisinde yabancı kültürler hep erimelidir. Bu milliyet kütlesi içinde ayrı medeniyetler olamaz. Dünya üzerinde her milleti mutlaka bir medeniyet temsil eder. Kendilerini Türk milletinin medeniyetinden başka camialara bağlı görenlere açıkça teklif ediyoruz. Türk milletiyle beraber olsunlar. Fakat, halita (alaşım) halinde değil, ‘konfedere olmuş’ değil, tek bir medeniyet halinde. Bu vatan işte tek olan bu milletin ve bu millettir. Bunu yalnız söz olsun diye söylemiyoruz, süs olsun diye bu fikirde değiliz, bu siyaset vatanın bütün hayatıdır. Yaşayacaksa bir millet kütlesi olarak yaşayacağız. İşte milli terbiye dediğimiz sistemin umumi hedefi.” (İnönü, 2002). ifadeleriyle İsmet Bey, eğitimde millet ve medeniyet ilişkisine vurgu yapmıştır.

İnönü, 5 Temmuz 1934 tarihinde TBMM'de, *“Büyük Millet Meclisinin birkaç seneden beri millî maarife verdiği ehemmiyet ana istikametlerini tespit etmiş bir haldedir...İlk tahsil başlıca hususî idarelerin faaliyet sahasıdır. Hususî idarelerin malî vaziyetlerini tanzim ve islah etmek, diğer Devlet faaliyetleri yanında, bilhassa ilk tahsilin halini ve atisini tanzim etmek demektir.”* söylemleriyle hem Milli eğitimin hem de ilk öğretimin önemine dikkat çekmiştir (İnönü, 1992).

CUMHURİYET DÖNEMİNDE EĞİTİM MODELİ ARAYIŞLARI VE KÖY ENSTİTÜLERİNİN KURULUŞU

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde nüfusun %80'inin köylerde olması, köy eğitimi ve köyün kalkınması için uygulamaların hayata geçirilmesini gündeme getirmiştir. Bu maksatla Atatürk döneminde Türkiye'ye getirilen yabancı uzmanlardan Amerikalı eğitimci John Dewey'in³ 1924'de Türkiye Maarifi hakkında köy okulları ile ilgili vermiş olduğu 30 sayfalık raporda, okulların özellikle toplumsal yaşamın etkin akımlarından uzak kalmış köylerde toplumsal yaşamın merkezini oluşturması, okulun sadece öğrenciler için değil, halkla bütünleşerek gerekli donanımlara sahip, eğlence ve spor merkezi haline getirilmesi, öğrencilerin meslek ve teknik eğitimleri gibi konular yer almıştır (Dewey, 1939). 1925'te Alman Ticaret ve Sanayi Danışmanı Prof. Kühne⁴ raporunda genel

³ Maarif Vekilliğinin daveti üzerine 1924'te Türkiye'ye gelerek bir iki ay kadar incelemede bulunan Kolombiya Üniversitesi profesörlerinden ve filozoflarından Profesör John Dewey, Vekillige tetkik ve mütalaalarının neticesini ihtiva eden iki rapor vermiştir. Bunlardan biri bir rapor olmaktan ziyade bütçeye acilen konulması icap eden bazı tahsisatı ve bunların neye masruf olacağını gösteren bir muhtıra mahiyetindedir, ki Profesör bunu daha Türkiye'de iken vermiştir. Diğer büyük kıt 'ada 30 sayfadan teşekkül eden asıl rapordur. Bunu John Dewey Amerika'ya dönüşünden sonra yazarak göndermiştir (Dewey, 1939).

⁴ Alfred Kühne, 1925 yılında teknik eğitim konusunda inceleme yapmak üzere çağırılan Alman Sanayi ve Ticaret Bakanı danışmanıdır. Kühne güçlü bir devletin müesseselerinin işlerlik kazanmasının yalnızca eğitilmiş insan gücünde yattığını söyler. Ona göre devletin düşündüğü tasarladığı hamleleri gerçekleştirebilmesinin yolu öncelikle mali problemlerini halletmekten geçer. Cumhuriyet Dönemi Kühne, İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişehir ve Bursa'da meslek okullarında incelemeler yapmış görüş ve önerileri daha çok mesleki eğitim çerçevesinde olmuştur (Tangülü vd., 2014).

öğretim veren okullar, meslek okulları kuruluşları, çırak ve uzmanlık işçilerinin yetiştirilmesine özgü kurumların açılması, teknik eleman yetiştirme konuları üzerinde durulmuştur. 1926 yılında Belçikalı eğitimci Omer Buyse⁵ her ekonomik bölgenin gereksinmelerine göre meslek okulları, akşam okulları, meslek okullarına öğretmen, yüksek teknik elemanları ve mühendisleri yetiştirecek kurumlar açmak, politeknik, teknikum, meslek öğretmen okulu gibi konuları içeren rapor düzenlemiştir (Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 1980).

Uzman Beryl Parker'ın⁶ 1934'te hazırladığı Türkiye'de İlk Tahsil Raporu'nda, köy okullarındaki birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin başarılarını öğretmenlerin yine zekâsına ve görgüsüne bağlamıştır. Ayrıca öğretmenlerin yetiştirilmesinde köy ve şehir gibi bir ayrıma gerek olmadığı, bütün yetiştirilen öğretmenlere köy şartlarının öğretilmesi gerekliliği ile yatılı köy okullarının açılmasının önemine yönelik öneriler sunmuştur (Parker, 1939). Ancak Parker'ın raporunda o dönemdeki ülkenin sosyo-ekonomik durumu ve yaşam şartlarının dikkate alınmadığı görülmektedir. Kirby,⁷ “sağlam eğitim ancak sağlam bir ekonomi üzerine kurulabilir.” söylemiyle eğitim-ekonomi ilişkisine dikkat çekmiştir (Kirby, 1962). Bu ilişkilendirmeye üretim içinde “eğitim-öğretim” sisteminin ele alındığı anlaşılmaktadır.

Bu uzmanlardan Türk eğitim sistemi üzerine incelemelerde bulunmaları ve uygulama önerileri getirmeleri istenilmesine rağmen köy okulları ile ilgili incelemelerin yüzeysel kaldığı ve köy şartlarının göz önünde tutulmadığı için bu araştırmalardan çok fazla yararlanılmadığı görülmektedir (Yıldız & Akandere, 2017).

1920-30 yıllarında eğitimin mali sorunlarının çözümlenmesi için realist teşebbüslerce yatırımlar dev ülkeler yerine İskandinavya gibi küçük batı ülkelerine yapılarak bu ülkeler model alınmıştır. Bu konuda oldukça fazla eserler yazılmış, bazı yazarlar ilk öğretimin çocuklardan ziyade, köylü yetişkinlere verilmesi fikrini savunmuştur. Projelerin hayata geçirilmesi öncelikle Ziraat Bakanlığı ile Maarif Vekâletinin iş birliği ve sorumluluk sınırlarının tespit edilmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. 1932 yılında yapılan Ziraat Kongresi'nde bu konular görüşülmüş, teknik tebliğler yapılmış ancak bir sonuca varılamamıştır (Yıldız & Akandere, 2017). Kongrede ileri sürülen görüşlerin aksine Tahir Hayrettin'in Kadro dergisi 20. sayısında yayınlanan “inkılap ve köy” başlıklı makalesinde “Türkiye'nin eğitimde doğu ve batı modelleri yerine kendi yolunu kendisinin bulması gerektiği” önerisi daha fazla ilgi görmüş, (Hayrettin, 1933). bu görüş ileride Türk milli eğitiminde evrimin gerçekleşmesine zemin teşkil etmiştir.

⁵ 1927 yılında Belçika'dan gelen teknik eğitim uzmanıdır. Buyse, mesleki ve teknik eğitim sistemi üzerinde incelemelerde bulunmuş, yeni açılacak meslek ve teknik okulları ile programları hakkında raporlar hazırlamıştır. Buyse'nin hazırladığı Teknik Öğretim Hakkında Rapor 'da yer alan ilk bölüm mesleki ve teknik eğitimin esaslarının belirlendiği çalışma programı teklifidir (Tangülü vd, 2014).

⁶ J. Dewey'nin tavsiyesi ile Türkiye'ye gelen Bayan Parker, iki yıl Türk Eğitim Derneği'nin Ankara Koleji'nde danışman olarak çalışmış, daha sonra da Bakanlık tarafından ilkokullarda inceleme yapmak ve bir rapor vermekle görevlendirilmiştir. Amerikalı eğitimci Prof. Dr. B. Parker, toplam yüz ayrı okulda yaptığı gözlemlerine dayalı olarak sonuçlara varmaya çalışmıştır. 1934 yılında hazırlanan rapor, 1939 yılında “I. Millî Eğitim Şûrası” dokümanı olarak Bakanlıkça yayınlanmıştır (Tangülü vd, 2014).

⁷ Fay Kirby 1926'da Amerika'da Boston yakınında doğmuş, Cornell ve Columbia Üniversitelerinde yüksek öğrenim görmüştür. Kirby, 1947-1950 yılları arasında Türkiye'ye gelmiş, 1954'e kadar kalarak tüm illerini dolaşmış birçok belde ve köy görmüştür. Özellikle doğu illerinde incelemeler yapmıştır. Columbia Üniversitesinde “Türkiye'de Köy Enstitüleri” üzerine doktora tezi yazmıştır.

Köy öğretmeni yetiştirilmesi sorunu ilk kez dönemin Maarif Vekili Reşit Galip döneminde ele alınmıştır. O dönemde oluşturulan kurul tarafından düzenlenen raporda, “çeşitli kuruluş temsilcilerinden oluşturulan kurul tarafından hazırlanmıştır. Köy öğretmeni modeli tarif edilerek sadece eğitim değil; aynı zamanda köyün hayat tarzını ve ekonomik hayatta etkin rol oynaması” gibi öneriler yer almıştır. Sonraki maarif vekilleri Yusuf Hikmet Bayur ve Zeynel Abidin Özmen’in çok kısa süren bakanlıkları dönemlerinde önerilerin hayata geçirilmesi mümkün olmamıştır. 1935 yılında bakanlık görevini teslim alan Saffet Arıkan döneminde İlköğretim genel müdürlüğe atanan İsmail Hakkı Tonguç tarafından söz konusu raporun hayata geçirilmesi için çalışmalar başlatılmıştır (Coşkun, 2013).

9-16 Mayıs 1935 tarihlerinde yapılan Cumhuriyet Halk Partisi 4. Büyük Kurultayı’nda kabul edilen ilköğretim ve milli eğitim prensiplerinin İlköğretimi ilgilendiren bölümü,

“Tabii ilköğretim beş yıldır. Şehirlerde, köylerde yahut köy bölgelerinde durum ve ihtiyaca göre ilkokullar bir program altında arttırılacaktır. Köylerdeki okullarda sağlık, yaşayış ve içinde bulunduğu muhit şartları ile ilgili olan tarım ve sanat fikirleri verilecektir. Köy çocuklarımıza kısa zamanda pratik hayat için lüzumlu bilgi verebilecek 3 veya dört sömestri köy okulları açılacaktır. Bunların çocukları yüksek öğretim derecelerine hazırlayan ilkokullardan ayrı bir tip olarak kurulup arttırılması planlanacaktır...Milli eğitimi köylere kadar yaymak, bilhassa köy çocuklarını hayat şartlarına, imkanlara uygun olarak yetiştirmek, aynı zamanda bilgiyi maddi hayatta başarı elde edecek surette vermek açıkça saptanmış bulunmaktadır. şeklinde düzenlenmiştir (CHP 4. Büyük Kurultayı, 1935).

1934-35 istatistiklerine göre, nüfusu 400’den az olan köylerimizin sayısı 32.367 olarak belirlenmiştir. Köylerdeki nüfus 8.000.000’dir. Beş sınıflı ilkokul için; nüfusu 400-1200 arası olan köy sayısı 6932 olup, 20.000; nüfusu 1200’den fazla köy sayısı 514 olup, yaklaşık 1500 öğretmene ihtiyaç olduğu tahmin edilmiştir. Köylerde ve şehirlerde, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve daha fazla öğretmenli okullarda mevcut öğretmen sayısı 6164 olarak tespit edilmiştir. Bu durumda ihtiyacın %7’si karşılandığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka açıdan, nüfusu 400’den az köylerimiz için her köye en az bir öğretmen veya eğitmen olmak üzere 32.000; nüfusu 400-1200 arasındaki köyler için en az 13.800; nüfusu 1200’den fazla köyler için en az 1500; şehir ve kasabalar içinde 1500-2000 olmak üzere bütün Türkiye için ortalama 49.300 eğitmen ve öğretmene ihtiyaç olduğu ancak, 15.000 mevcudun olduğu tahmin edilmiştir (Kültür Bakanlığı, 1937). Bu verilerle sadece bir öğretmenli okullar için ihtiyacın %50’sinin bile karşılanamadığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

28 Aralık 1938’de Hasan Ali Yücel’in bakanlık görevine başlamasından sonra İlköğretim Genel Müdür Vekilliği görevini yürüten İsmail Hakkı Tonguç’la birlikte köylerdeki eğitim-öğretim sorununun çözümüne dair yapılan çalışmalar sonrası kapsamlı bir proje hazırlanmıştır. Köy kalkınmasının temelini oluşturacak bu önemli modelde; köy okulları ile öğretmen evleri ve bunların gerekli donanımların finansmanı devletin ve köy halkının ortak katkılarıyla gerçekleştirilmesi tasarlanmıştır. Akabinde bu proje İnönü’ye sunulmuş ve kabul görmüştür. İnönü, 1 Kasım 1939’da TBMM’nin açılış konuşmasında, genel ve mali şartlar ne olursa olsun eğitim işlerinin düzenlenmesinde geç

kalinmayacağını ve esaslı önlemlerin zamanında alınacağını ümit ettiğini ifade etmiş ve milli eğitimin önemini vurgulayarak Meclis'in desteğini istemiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, 1939).

KÖY ENSTİTÜLERİ

1937'de Eskişehir ve İzmir, 1938'de Kırklareli ve Kastamonu'nun köylerinde öğretime açılan köy öğretmen okullarında, ileride kurulması düşünülen köy enstitüsü programlarının kısmen uygulanmasına rağmen olumlu sonuç alınamamıştır (Aydın, 2007). 1938-40 yılları arasında İnönü tarafından kabul edilen enstitü projesi üzerindeki çalışmaların tamamlanması ve köy enstitüleri yasa tasarısının hazırlanmasının akabinde MEB tarafından Köy Enstitüleri Yasa teklifi hükümete sunulmuş ve TBMM'de 17 Nisan 1940'ta kabul edilmiştir (*Resmî Gazete*, 17 Nisan 1940).

Köy enstitüleri yasa tasarısı TBMM'de görüşülürken söz alan Hasan Ali Yücel'in, "Biz köy enstitüsünü sadece içinde kurumsal eğitim yapılan bir kurum olarak ele almadık. İçerisinde tarım sanatları, demircilik, basit marangozluk gibi uygulamalı faaliyetlerde bulunduğu için okul adıyla anmadık, enstitü diye isimlendirmeyi uygun gördük" sözleri esasen köy enstitü eğitim programının genel çerçevesini çizmiştir (Coşkun, 2013).

Kanunun bazı maddeleri şu şekilde düzenlenmiştir:

- "Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazi bulunan yerlerde, Maarif Vekilliğince köy enstitüleri açılır." (Madde-1).

Enstitülerde, sadece köye öğretmen yetiştirilmeyecek aynı zamanda köyde hayatın etkinliğini artırmak için diğer meslek grupları da yetiştirilebilecekti.

- "Enstitülere tam devreli köy ilkokullarını bitirmiş sıhhatli ve müstaid (kabiliyetli) köylü çocuklar seçilerek alınırlar. Enstitülerin tahsil müddetleri en az beş yıldır. Öğretmen olamayacağına kanaat getirilen talebenin ayrılacağı mesleklerin tahsil müddetleri Maarif Vekilliğince tespit edilir." (Madde-3).

Bu düzenleme ile öğrenci seçiminde sağlık ve kabiliyet şartının getirilmesinin yanında mezun olamayacak durumda olan öğrencilerin öğretim sürelerinin kısaltılarak diğer meslek gruplarından mezuniyetinin sağlanabileceği anlaşılmaktadır.

- "Enstitülere kabul edilenler sıhhi sebeplerden gayri sebeplerle müesseselerden ayrıldıkları veya çıkarıldıkları takdirde okudukları müddete isabet eden masraf, kendilerinden veya kefillerinden alınır." (Madde-4).

Bu müesseselerden mezun olandan öğretmen tayin edilenlerin zorunlu hizmetleri yirmi yıl olarak tespit edilmiştir. Mecburi hizmet tamamlanmadan meslekten ayrılanlara kamu kurumlarında çalışmama ve tazminat ödeme hükmü getirilmiştir (Madde-5).

Köylere tayin edilen enstitü mezunu öğretmenlere köylerin her türlü eğitim ve öğretim görevlerinin verilmesine ilave olarak, bağ ve bahçe, tarla, atelye gibi yerlerde köylülere rehberlik hizmetleri yapma zorunluluğunu getirmekteydi (Madde-6).

Okul bina ve öğretmen evlerinin inşasının yapım görevi köy ihtiyar heyetine verilmiş ve öğretmen işe başlamadan önce bitirilmesi şartı getirilmiştir. Tamir ve bakımından da yine köy ihtiyar heyeti sorumlu olacaktı (Madde-16).

“Köy enstitülerine aşağıda adları yazılı okullardan mezun olanlar öğretmen tayin edilirler:

- 1) Yüksek okullar ve üniversite fakülteleri mezunları,
- 2) Gazi Terbiye Enstitüsü,
- 3) Öğretmen okulları mezunları,
- 4) Ziraat lisesi ve orta ziraat okulları mezunları,
- 5) Erkek sanat okulları ve kız enstitüleri mezunları,
- 6) Köy enstitüleri mezunları,
- 7) İnşaat usta okulları mezunları,
- 8) Bunlardan başka her türlü teknik ve mesleki okullar mezunları.

Bu enstitülerde mütehassıs işçiler yevmiye veya aylık ücretle usta öğretici olarak çalıştırılabilirler.” (Madde-17).

Yapılan düzenlemenin, merkezinde köy çocuğu olmak üzere hem köylere öğretmen ihtiyacının hem de köye hizmet edecek diğer meslek gruplarının yetiştirilmesinin hedeflendiği ve köy ilkokulunu tamamlama, ‘çalışkanlık’ meziyeti, mezun olanların sağlık sebepleri hariç yirmi yıl öğretmenlik mecburi hizmeti yerine getirmesi, enstitü inşaat sorumluluğunun köy ihtiyar heyetine verilmesi gibi düzenlemelerin yer aldığı genel çerçevesi kesin hatlarla belirlenmiş kanun olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 1. Köy enstitülerinin adları, kuruluş yılları ve müdürleri (Coşkun, 2013).

İli	Adı	Kuruluş Yılı	Müdürler
İzmir	Kızılçullu	1937-1940	Emin Soysal, Hamdi Akman, Talat Ersoy
Eskişehir	Çifteler	1937-1940	Remzi Özyürek, Rauf İnan, Osman Ülkümen
Kırklareli	Kepirtepe	1938-1940	Nejat İdil, İhsan Kalabay
Kastamonu	Gölköy	1938	Ali Doğan Toran
Antalya	Aksu	1940	Talat Ersoy, Halil Öztürk
Isparta	Gönen	1940	Ömer Uzgil
Sakarya	Arifiye	1940	S. Edip Balkır, İ. Safa Güner
Kayseri	Pazarören	1940	Sabri Kolçak, Şevket Gedikoğlu
Malatya	Akçadağ	1940	Şinasi Tamer, Şerif Tekben
Seyhan	Düziçi	1940	Lütfi Dağlar
Samsun	Akpınar	1940	Nurettin Biriz, Enver Kartekin
Trabzon	Beşikdüzü	1940	Hürrem Arman, Osman Ülkümen
Balıkesir	Savaştepe	1940	Sıtkı Akkay
Kars	Cilavuz	1940	Halit Ağanoğlu
Ankara	Hasanoğlan	1941	Lütfi Engin, Rauf İnan, Hürrem Arman
Sivas	Pamukpınar	1942	Şinasi Tamer
Konya/Ereğli	İvriz	1942	Recep Gürel, İ. Safa Güner
Erzurum	Pulur	1943	Aydın Arıkök, Osman Yalçın
Diyarbakır	Ergani/Dicle	1944	Nazif Evren
Aydın	Ortaklar	1944	Hayri Çakaroz
Van	Erciş/Ernis	1948	İbrahim Oymak

Enstitülerin eğitim öğretim faaliyetleri 1943 yılına kadar bakanlık genelgesi çerçevesinde yürütülmüştür. Bu genelgenin kendine özgü bölgesel ve esnek bir yapıda olduğu dikkat çekmektedir. Bunlar arasında “enstitü arazilerin ağaçlandırılması, bataklık kurutulması, yol yapımı, toprak işleme, bitki ve hayvanların zararlarından korunma; öğrencilere bisiklet, motosiklet kullanma, yüzme, ata binme, sandal yelken kullanma, dağa tırmanma, bir müzik aleti çalma, ulusal oyunları oynama, radyo ve gramofondan müzik dinleme beceri ve alışkanlıkları kazandırılması; kitaplık, müze kurulması, müsamere ve eğlentilerin düzenlenmesi” vb. hususlar yer almaktadır. Ayrıca, enstitüler kendi özelliğini dikkate alarak program düzenleme esnekliğine de sahip olabilecektir. Her enstitünün genelgeye göre kendi programını hazırlaması ve onay çalışması 1943 yılına kadar devam etmiştir (Özsoy, 2007). Akabinde, MEB 1943 Mayıs ayında Köy Enstitüleri Öğrenim Programı ve Ders Dağılım Cetvellerini düzenlenmiş ve onaylanmıştır. Yürürlüğe giren programın ilkeleri şöyle düzenlenmiştir:

- Beş yıllık eğitim programının 114 haftası kültür derslerine, 58 haftası ziraat dersleri ve çalışmalarına, 58 haftası teknik dersler ve çalışmalarına, 30 haftası sürekli tatillere ayrılarak toplam 260 haftanın tahsisi yapılmıştır. Bu programa göre,

- Köy enstitülerinin haftalık, aylık ve mevsimlik çalışma planları her enstitünün özelliğine, işlerinin durumuna, talebenin seviyesi ve sayısına, öğretmenlerin özelliklerine, iş alanlarının genişliğine, hayvanların cins ve sayılarına göre belirtilen örnekler göz önünde tutularak her talebenin ziraat, teknik ve kültür çalışmasına temini sağlanır.

- Acele yapılması gereken bina, yol, köprü, su arkı açılması, belli bir müddet içinde bitirilmesi zaruri ekim, hasat, harman kaldırılması gibi önemli işler çıktığı takdirde gereğine göre yeter sayıda veya bütün talebe ve öğretmenler, bütün gün veya birkaç gün bir veya birkaç hafta müddetle çalışabilir (T. C. Maarif Vekilliği, 1943).

Aynı yıl dört köy enstitüsünde sağlık kolları adıyla yeni bir bölüm açılmıştır. Enstitülerin üçüncü sınıfını bitiren öğrencilerden isteyenler bu bölüme geçip, iki yıllık eğitimini başarı ile tamamladıkları takdirde “köy sağlık memuru” olma hakkını elde edebilecektir (Coşkun, 2013). Bu bağlamda 1774 sağlık memuru ile ebe kolunu bitiren 53 ebe köylere kazandırılmıştır (Makal, 1997). Köy enstitülerinde derslerin ve çalışmaların aşağıda belirtilen çizelgeler esas alınarak yürütülmesi karara bağlanmıştır.

Programın %50’si kültür, %25’i tarım, %25’inin teknik derslere ayrıldığı görülmektedir. 1943 Köy Enstitüleri Öğrenim Programı, 1947 ve 1953’te iki defa değişime uğramıştır. 1947 Köy enstitüleri programında dersler, eskisi gibi yarısı kültür, dörtte biri tarım, dörtte biri de teknik derslere ayrılmıştır. 1947 Köy enstitüsü programı ile 1943 Köy enstitüleri öğrenim programını önemli ölçüde değiştirilmiştir. Bazı dersler programdan çıkartılmış, bazı yeni dersler eklenmiş, bazı derslerin adı değişmiştir. Diğer bir değişiklik ise, bazı derslere fazla zaman tahsis edilmesi ve iş eğitimine yönelik ders ve ifadelerden “iş” kelimesinin çıkarılmasıdır. Nihayet, kuruluşundan 14 yıl sonra, 1953 tarihli Köy Enstitüleri Öğretim Programı ile diğer öğretmen okulları programları ile birleştirilerek 27.01.1954 tarih ve 6234 sayılı “Köy Enstitüleri ile Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun” ile köy enstitüleri uygulamasına son verilmiş ve enstitülerin adı öğretmen okulu şeklinde değiştirilmiştir (Aytaç, 2017).

Tablo 2. Kültür dersleri dağılım çizelgesi (T. C. Maarif Vekilliği, 1943).

Dersler	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf	Saat*
Türkçe	4	3	3	3	3	736
Tarih	2	2	1	1	1	322
Coğrafya	2	2	1	1	-	276
Yurt. Bil.	-	1	1	-	-	92
Matematik	4	2	2	3	2	598
Fizik	-	2	2	1	1	276
Kimya	-	-	2	2	-	184
Tab.ve Sağ.	2	2	2	1	1	368
Yab.Dil	2	2	2	2	1	414
El yazısı	2	-	-	-	-	92
Resim- İş	1	1	1	1	1	230
Bed.Eğt/Uls. Oyunlar	1	1	1	1	-	184
Müzik	2	2	2	2	2	460
Askerlik	-	2	2	2	2	368
Ev idaresi/Ço.Bk.	-	-	-	-	1	46
Öğt.Bilgisi	-	-	-	2	6	368
Zir.İşt. Eko. /Koop.	-	-	-	-	1	46
Toplam	22	22	22	22	22	5060

*Yıllık toplam ders saati ifade edilmektedir.

Tablo 3. Zirai ders ve çalışmaları (hafta/saat) [T. C. Maarif Vekilliği, 1943].

Zirai Ders ve Çalışmaları	I. Sınıf	II. Sınıf	III. Sınıf	IV. Sınıf	V. Sınıf
Tarla Ziraatı	-	3	4	2	1
Bahçe Ziraatı	8	4	3	3	2
San. Bitki/Ziraat Sanatları	-	-	1	1	2
Zootekni	1	2	2	1	2
Kümes Hayvancılığı	2	2	-	-	-
Arıcılık/İpek Böcekçilik	-	-	1	2	2
Balıkçılık/Su Mahsulleri	-	-	-	2	2
Toplam	11	11	11	11	11

Tablo 4. Teknik dersler ve çalışmalar (hafta/saat) [T. C. Maarif Vekilliği, 1943].

Teknik Dersler ve Çalışmalar	Erkek Talebe	Kız Talebe
Demircilik ve Nalbantlık	2	-
Dülgerlik ve Marangozluk	2	-
Yapıcılık	5	-
Köy Ev ve El Sanatları	-	10
Makine ve Motor Kullanma	2	1
Toplam	11	11

KÖY ENSTİTÜSÜ MENSUBU ÖĞRETMENLERİN VE ÖĞRENCİLERİN DEĞERLENDİRME VE ANILARI

1940'ta Çifteler, 1945'te Hasanoğlan Köy Enstitüsü ve 1947'de Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü Müdürlüğü yapan İnan (1988), köy enstitülülerin yaşam tarzlarını şu şekilde ifade etmektedir:

“Öğrenciler bir yandan okurken, bir yandan da öğretmenleri ile çalışır, üretir, enstitü binalarını, öğretmen evlerini, bağlarını, bahçelerini, o binalar için tüm nesnelere, araçları kendileri yapar; tarlaları sürer, eker, biçer, ürünü kaldırır, bağ, bahçe, orman kurar, hayvan yetiştirir, kendi yiyeceklerinin çoğunu kendileri üretirlerdi.

Elbiselerini kendi işliklerinde kendileri özellikle kız öğrenciler dikerlerdi. O işliklerde dokuma, örme işleri de yapılırdı. Kilerinde değirmen, balıkhane de yapmışlardı. Bu nedenle enstitülerin hepsinde marangozluk, demircilik, yapıcılık işleri, atlar için tavlâ, sığırlar için ahır, sürüler için ağıl, kümes ve arılık da vardı. Enstitülerde aşçı, çamaşırıcı ve bulaşıkçıdan başka işçi bulunmazdı. Bütün işleri öğrenciler kendileri yaparlardı.”

İnan, her köy enstitüsünün kendisinden sonra kurulacak enstitülere destek olabilmek amacıyla gönderdiği öğrencilerin, enstitüler arasındaki kaynaşmada önemli rol oynadığını ifade etmektedir. Ona göre, çeşitli enstitülerdeki öğrenciler birbirinden türküler ve halk oyunları öğrenirdi; bu şekilde Anadolu'nun her yöresinin türkü ve halk oyunları enstitüler arasında yayılırdı, böylece tüm enstitüler eğitimde üretim ilkesini tamamen uygulamış ve gerçekleştirmişti. İnan: “*Köy okulları öyle okullardı ki, öğrenciler yaptıkları işlerle ve ürettikleriyle, devletin verdiği ödenekten daha çok taşınmazlar üretmişlerdi. Bu tür eğitime ‘üretim eğitimi’ denir.*” ifadeleriyle enstitülerin üretimdeki etkin rolüne ve eğitimin özünde üretimin artırılması olduğuna dikkat çekmektedir (İnan, 1988).

1940-47 yıllarında Düziçi Köy Enstitüsü'nde kurucu müdür ve müdürlük yapan Dağlar (1987)'in ifadesine göre, Düziçi'nin kurtuluşu ilk kez 28 Mart 1941'de enstitünün girişimi ile kutlanmış ve resmiyet kazanmıştı. Kurtuluş gününde sabah kutlamaları akabinde halk öğleden sonra enstitü eğlence yerlerine davet edilmiş ve gece yarısına kadar türkü, şarkı ve halk oyunları eşliğinde enstitülülerle birlikte kutlamalar devam etmişti (s.26, 27).

Dağlar, Düziçi'nde şehitlik tesisi ile ilgili anısını şöyle ifade etmektedir:

“Kuvayı Milliye'ye silahı ile katılanlardan 1941 yılında sağ kurtulanları araştırdım...Şehit Abdullah ve iki arkadaşının yerlerini Dumanlı Dağlarını iyi bilenlerin öncülüğünde buldurduk. Şehitlik kuracağımız yeri saptadık...Eğitmen adayları, öğrencilerimiz, öğretmen ve usta öğreticilerle şehitliği hazırladık...Kemikler şehitliğe getirildi. Müftü Emin efendinin başkanlığında dini törenle şehitlerimizin kemikleri toprağa verildi. Şiirler okundu, konuşmalar yapıldı, dualar edildi. Şehitler saygı ile selamlandı...” (s. 27, 28).

Milli oyunların, bayram kutlamaları ve okul eğlencelerinin daha coşkulu geçmesinde etkili olduğunu ifade eden Dağlar, enstitülerde Milli oyunların zenginleştirilerek sonraki kuşaklara aktarılmasının faydalı olacağını düşünüyor ve ileride öğretmenlik yapacak öğrencilerin halk oyunlarını öğrenmelerini istiyordu. Dağlar: “*Önce programa milli oyunlar dâhil edildi. Enstitüye Kozaklı'lı Çakır Efe usta öğretici olarak alındı. Öğrenciler alanda temel oyun olan “Belgi” den başlamak üzere milli oyunları öğrenmeye başladı. Böylece bayramlara, eğlencelere ve hafta sonu gösterilerine ayrı bir tat, yeni coşkular katıldı.*” (s. 29).

Dağlar, 1946-47 öğretim yılı başlarında Düziçi enstitüsüne Baş Müfettiş Refik Günel'in iki danışmanı ile kapsamlı bir denetleme yapıldığını ifade etmekte ve olayı şu şekilde anlatmaktadır:

“Danışmanlarından biri Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün Tavukçuluk Bölümü şefi Tarık Rona diğeri Adana Sanat Enstitüsü Müdürü Mahir Bey'di. Ücretlerini kendilerinin karşılaması şartıyla özel tabela hazırlandı. İstirahati müteakip denetleme

sabah başladı. Tarık Rona modern kümesleri, ileri arıcılığı, inekçiliği, bahçe ve bağlarımızı... Düziçi'ne örnek oluşumuzu görmüş ve Orman kaçakçıları ile nasıl uğraşıldığının belgelerinden birer suret alıp memnuniyetini ifade etmişti. Enstitü tarım başı ve tarım öğretmenlerimiz bilgili, inançlı ve özverili insanlardı. Akşam Sanat Enstitüsü Müdürü Mahir Bey'de İşliklerimizi ve buradaki çalışmalarını inceledi. O da çok olumlu sonuca vardı ve yaklaşık iki hafta süren teftiş çok başarılı geçmişti." (s. 77-79).

Dağlar, 1947 yılının 2. ya da 3. günü Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer, İlköğretim Genel Müdürü Kazım Köni, Talim Terbiye Başkanı Kadri Yörükoğlu, Ortaöğretim Genel Müdürü Hayri Ardıç ve Kalem Mahsus Müdürü Hakkı Uludağ ve diğerlerinin habersiz enstitüyü denetlemeye geldiklerini, daha önceki teftişlerin oldukça başarılı geçmesi sebebiyle, bir de Bakanlık heyetinin okulu teftiş etmek istediklerini ifade etmektedir. Denetlemede geçen olayları Dağlar şu şekilde anlatmaktadır:

"İş bölümü yapıldı. bizim gruba gezdirdik iş yerlerini, işlikleri, tarım tesislerini, 3-4 saat ne görebilirlerse, üstünkörü yüzeysel bir inceleme. Çıktık yukarıya. Benim müdür odası ağalarında gelmesiyle tıklım tıklım dolmuştu. Bakan müdür koltuğunda oturuyordu...Ağalar, enstitü bahçesinin kaymakamlıkça kamulaştırılmasında benim haksızlıklara neden olduğumu ve varlıklı insanlara düşmanlık yaptığımı söylüyorlardı...elimdeki dosyaları bakanın masasına koyarak, ağaların devlet arazilerini nasıl gasp ettiklerinin belgelerini sundum...Bakan Sirer, gerekirse tahkikat yaptıracağım. Siz haklıysanız müdürü cezalandıracağım değilse sizi mahkemeye vereceğim dedi." (Dağlar, 1987).

Dağlar'ın Düziçi'nde kurtuluş günü kutlamalarını başlatması ve resmileştirilmesi, şehitlik açılması ve şehitlerin naaşlarının buraya nakledilmesine öncülük etmesinin hem köy halkı hem de enstitülülerin milli duygularını ve birbirlerine olan bağlarını kuvvetlendirdiği düşünülmektedir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanı'nın müdürle ağalar arasında yaşanan polemikte tarafsız kalarak durumu tetkik ettireceğini ifade etmesi, devlet otoritesinin üstünlüğünün gösterilmesi bakımından uygun değerlendirilmiştir.

Evren (1992), Ergani/Dicle'ye 1944 yılında atanmış, Dicle Köy Enstitüsü'nün kuruculuğunu ve müdürlüğünü yapmıştır. Evren, enstitü kuruluşunun nasıl gerçekleştiğini, yaşanan sıkıntıları ve nasıl çözüm üretildiğini şöyle anlatmaktadır:

"Sabahleyin Ergani istasyonuna indiğimde 600 metre uzakta bir tarlanın ortasında köy enstitüsü öğrencilerini gördüm. Bunlar Malatya Akçadağ Köy Enstitüsünden gelen ilk ekipti. Başlarında Müdürleri Şerif Tekben vardı... Genel Müdür ile Enstitü Müdürleri taş, kireç gibi siparişleri vermişlerdi. Kuruluş için yedi enstitüden ekip gelecekti. Malatya Akçadağ gelmişti. Çifteler, Kızılçullu, Gönen, Pazarören, Cılavuz, Hasanoğlan geleceklerdi. Bakanlık 50.000 lira ödenek gelecekti...Akçadağ Köy Enstitüsü'nden gelen iki öküz, iki at ve bunların koşulabileceği bir araba. Bütün ana malzememiz bunlar...Elde bir şey yoktu. Üç ay içinde binaları kurup öğrenci alacaktık...yataklar, yastıklar yapıp yığıldı...ranzalar yapıldı...Temmuz'un başından itibaren (1944) ekipler gelmeye başladı. İlk gelen ekip Kızılçullu oldu...5 ekip (Kızılçullu, Çifteler, Hasanoğlan, Pulur, Akçadağ) bir derslik, bir işlik, bir de öğretmen evinden oluşan birer binanın, Pazarören hamamın, Gönen L şeklinde yatahanenin, eğitimci genel helalin ve ağırın yapımına başladılar." (s. 51-56). Böylece 7 köy enstitüsünden gelen 35-40 kişilik ekip, imece usulü ile 1944 yazında başlayan inşaatı ağustos ayında

bitirerek Dicle Köy Enstitüsü'nü kurmuştur. Ağustos ayında alınmaya başlanan öğrencilerle öğretime başlanmış, bir süre Çifteler ekibi öğrencileri, okullarına gitmeden bu enstitüde öğretmenlik yapmışlardır (s. 64).

Evren, ilk öğrenci alımında nüfusta köye kayıtlı fakat şehirde okumuş 33 öğrenci alındığı ancak miktarın yetersiz olması üzerine eğitimli köy okulu çıkışlı ya da eğitimli köy okulunun 2 ve 3. sınıflarında öğrencilerden göndermeleri için Milli Eğitim Müdürlüklerine istekte bulunduğunu ifade etmektedir. Evren:” *Böylece öğrenciler gelmeye başlamıştı. Öğrencilerin saçları kesiliyor, hamamda yıkanıp yeni elbiseleri giydiriliyordu. Akabinde öğretmenler tarafından öğrencilere yataklar, tuvaletler ve bunların kullanım şekli gösteriliyordu. Bu çocuklar hazırlık sınıflarında kısa süreli ancak yoğun programla enstitüye hazırlanıyordu.*” Evren, bu süreçte öğretmenlerden Mustafa Aydoğan ve Şevket Ural'ın olağanüstü gayretlerinden bahsetmiş ve kendi ifadesiyle anmadan geçemeyeceği iki anısını şöyle ifade etmiştir:

“Öğrenci alımı sırasında Van bölgesinden gelen bir grubu soyarak hamama soktuktan sonra üzerlerinden çıkan elbiseleri de etüvün (dezenfekte cihazı) önünde istif ettik. Öğrencilerden birisi yeni elbiselerini giydikten sonra üzerinden çıkan urbanın başına dikildi:

-Verin benim urbamı, ben gideceğim diye tutturdu. Almak istediği rengi atmış, birkaç yama görmüş bir deniz eri ceketiymiş. Daha önce öğretmenler ikna edememişlerdi. Koluna girdim, gezdirdim, konuştum ama kandıramadım. Tekrar elbisenin yayına getirdim ve bir tokat vurarak:

-Al elbiseni defol git dedim! dedim. Durdu direnmekten vazgeçti. Yaşamını izlediğim bu çocuk okulu birincilikle bitirdi. Aslında dayanın eğitim aracı olduğuna inananlardan değilim. Bu bunalım döneminin davranışı idi. Bu davranış eğitimden çok caydırıcılık etkisi yapmıştı.”

“Yine bir gün sabah erkenden kalkmış dolaşıyordum. İstasyona gelen birkaç çocuk indi. Enstitüye doğru yürüdüler. Yanıma gelip ellerindeki Milli Eğitim Müdürlüğüne verilen zarfı uzatıp sıraya girdiler...bu arada birisi sıradan ayrıldı ve inşaattan kalma taş yığınının arkasına çömeldi...Bu çocuk henüz tuvalet bilmiyordu. Bu çocuk kısa zamanda uyum sağladı ve yurdun en uzak köşelerinde başarılı görevler yaptı.” (Evren, 1992). Evren'in, devletin sağladığı kıt ödenekle yedi köy enstitüsünden gelen öğretmen ve öğrenci gruplarıyla dayanışma içerisinde oldukça kısa bir süre içerisinde çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda, geçen süre zarfında enstitü inşasının tamamlanarak öğretime açılması, köy enstitüsü hazırlık sınıflarının hazır hale getirilmesi ve böylece enstitü bünyesindeki öğrenci sayısının artırılması çabalarıyla diğer enstitülere öncülük yaptığı görülmektedir.

Ağanoğlu (1949), 1940 yılında Cılavuz Köy Enstitüsü'ne müdür olarak atanmış ve enstitünün kuruluş çalışmalarını tamamlamıştır. Görev yaptığı süreç içerisinde yaşadığı anılarından bazıları şunlardır:

Ağanoğlu, bir gün çocuğunu harmanda çalışırken görmüş bir veliyle karşılaşmıştır.

-Veli: “Görüyorum ki çocuklarımız burada da köydeki gibi çift çubuk işlerinde çalışıyorlar. Ben, oğlum bizim gibi eli kolu yorulmasın, Devlet kazanından bir parça ekmeğ yesin demiş ve onu buraya getirmiştim.” diye sitemli ifadelerde bulunmuş,

-Ağanoğlu:” Görüyorsunuz ki ben de öğretmenler de çocuklarınızla birlikte harmanda, divar yapımında çalışıyor. Taş çekiyor, tırpan kullanıyor ve her işe el atıyor, omuz veriyor. Biz, çocuklarınızın bilgilerini artırırken onlara daha iyi iş yapmanın, marifetli ellere sahip olmanın yolunu da gösteriyoruz.” ifadeleriyle velinin sitemlerine cevap vermişti (s. 38).

Ağanoğlu, 1942 yılında araziye suya kavuşturmak için beş kilometrelik bir su kanalı projesinin hazırlandığını, projenin hayata geçirilmesinde her gün bir sınıfa, öğretmenlerinin başkanlığında çalışma görevi verdiğini ve kadın öğretmenler de dâhil olmak üzere öğrencilerle birlikte elli gün içinde iki bin dekarlık araziye sular altına almayı başardıklarını ifade etmektedir (s. 40). Bir yıl sonra hidroelektrik santralının kurulmasına karar veren Ağanoğlu, bu konuyla ilgili anısını şöyle ifade etmektedir.

1943 yılında hidroelektrik santralını kurmaya karar vermiştik. Fizik öğretmenliği yapan Remzi Çakır’la durumu değerlendirdik. Hoca bana cesaret verdi. Fakat “*Sorumlu sizsiniz. Devletin parasını, çocukların emeklerini boşa çıkarmışta olabiliriz*” sözleri anlamlıydı. Remzi Çakır’la birlikte suyun vereceği kuvveti elimizde mevcut bir sırtık, bir şakul, bir saat biraz da samanla ölçmeyi başardık. Yedi buçuk metre yükseklikten en az altı yüz ile bin litre su alacaktık. Bu kırk, elli beygirlik bir kuvvet demektir. 1 Haziran 1943’ten itibaren elli kişilik öğrenci grubu başlarında iki öğretmen ile işe başladık. Millî Eğitim Bakanlığı’nın finansal desteğiyle sekiz aylık çalışma sonunda 20 Ekim 1944’te çalışma başarılı bir şekilde tamamlandı. Enstitü artık parasız ışığa, radyoya, sinemaya kavuşacak, atölyeler için gerekli enerji artık ücretsiz elde edilecekti (s. 40, 41).

Ağanoğlu, Cılavuz ’da kurulan kooperatif ile ilgili anısını şöyle ifade etmektedir:

“İleri köyü hedef tutan enstitüde bir kooperatif meydana getirmeyi, içimde yatan fikir ve hislerimin zorlaması ile tasarladım. Öğretmen arkadaşlarla üzerinde inceleme yaptıktan sonra...1942’de Millî Eğitim Bakanlığı’ndan alınan statüye göre mevcut teşekküllü uydurarak, aksaksız işleyen bir teşekkül haline getirdim... Üç yüz lira sermaye ile kurulan kooperatif öğretmen, öğrenci ve köylülerin hisse almaları ile sermayesini artırdığı gibi her yıl istihlake (tüketim) verdiği yüzde 20-25 karlarla 1946 yılı bilançosunda sermayesini on sekiz bin liraya çıkarttı.” (Ağanoğlu, 1949).

Köy enstitü müdürünün hidroelektrik santralını ile ilgili projesinde, öğretmenlerin görüş ve önerilerine başvurarak aldığı karar sonrası projenin yürütülmesinde sürecinde sahada bizzat kendisi, öğretmen ve öğrencilerin müşterek çalışmalarının projenin başarılmasına önemli katkı sağladığı görülmektedir. Müdürün öncülüğünde kurulan kooperatifin hayata geçirilmesi ile köye ve köy enstitüsüne ek mali kaynak sağlandığı ve kooperatiflerin yaygınlaşma hareketini başlatarak diğer köy enstitülerine örnek teşkil ettiği düşünülmektedir.

Güner (1963)’in, müdürlüğünü yaptığı Arifiye ve Düziçi Eğitim Enstitüsü’nde yaşadığı anılarından bazıları şu şekildeydi:

O yıllarda okulun henüz elektriği yoktu. Kuruluşundan beri beş yıl içinde kullanılan nakil vasıtası birkaç at arabasından ibaretti. Okulun buğdayları bu arabalarla

değirmene gönderilir ve un yaptırılırdı. Köy enstitülerinin kuruluş ve çalışmaları ile yakından ilgilenen devlet başkanı zannederim okulu üçüncü defa ziyaretinde, müdüre veda ederken sordu:

“Bir isteğin var mı?”

“Var Paşam”

“Nedir?”

“Bir istasyon, bir kamyon”

Sayın İnönü, çalışmalarından memnun kaldığı bu müessesenin müdürüne karşı duyduğu takdir hissini ifade eden müşfik bakışlarını onun üzerine teksif etti, çenesini okşadı ve etrafına bakındı, yanında bulunanlar Paşa'nın maksadını anlamış olacaklar ki içlerinden biri yanına yaklaştı, bu zat bölge işletme müdürü idi. Paşa:

“Müdür Bey, lütfen tetkik ettiriniz, mümkünse bir istasyon kurulması iyi olur dedi ve müdüre dönerek, İstasyon yapılır, fakat kamyonu karışmam” dedi.

Müdür, yaptığı işin ve taşıdığı mesuliyetin ehemmiyetini müdrük kendisinden emin bir tavırla:

“Millet bir kamyonu vermez mi, Paşam?” Paşa güldü ve

“Milletten o kadar kamyon isteyen var ki! cevabını verdi.”

Gerek müdürün gerekse Paşa'nın karşılıklı ısrarlarının sebebini herkes takdir edememişti. Bir müddet sonra enstitüye arkası kapalı, iki silindirli küçük bir otomobil verildi (s. 38, 39).

“Bakan Hasan Ali Yücel'in Düziçi'ne ilk geliyordu sanırım...Bütün tesisler gezildi...Burada geçirdiği bir gün enstitü mensupları için pek mühim bir gündü. O her gelişinde bir şeyler kazandırır ve bir şeyler öğretirdi. Aramızdan ayrılıp giderken biz, işlerimize yeniden sarılmak için, yeni imanlar kazanırdık. Hafif sisli, pusarık bir gecenin ilerlemiş saatlerinde içli bir ayrılık tablosu vardı Düziçi'nde, can ciğerden kopuyordu sanki! ...Gür kaşlarının altında parlayan gözleri derin derin süzüyordu gençleri...Yüzlerce çift göz ona dikilmiş, sükül kesilmişti ortalık. O, Sizlerden ayrılmak ne kadar zor. Sizlerle aynı sıralarda oturan öğrenci olmayı, hiç olmazsa size ders veren öğretmen olmayı isterdim. Fakat! diyor ve sesi boğuklaşıyordu. Vazifesine yürekten bağlı olan, yaptığına güvenen ve yaptığını bilen bu gençlerden ayrılamıyordu. Son veda nemli gözlerinin son bakışı oldu.” (Güner, 1963).

İvriiz Köy Enstitüsü mezunu ve köy öğretmenliği yapan Makal (1997), köy enstitüsü öğrencilerinin yaşam tarzlarını şu şekilde ifade etmektedir:

“Köy Enstitüleri'nde günlük yaşam, kalk kampanasının ala şafakta vurmalarıyla başlardı. Soğukta, sıcakta, kışta, yazda hep aynıydı. Yatakta canlanma, alanda kaynaşma derken halaya ve türküyeye dönüşürdü. Mandolin ve akordeon sesleri tepeleri çınlatmaya, bin kişiden oluşan halka, hey Heylerle birlikte tek bir ayak tek bir kol gibi halay çekmeye çoktan başlamıştır. Ruhun ve beden gerçeği eğitimi olan bu coşkulu sürede Sivas Ağırlamasından tutun Tavas Kırmasına kadar aklınıza gelebilecek ne kadar oyun varsa, Harmandalısıyla, Bengisiyle oynanırdı. Sonra büyük bir alanda toplanılır, iş ve ders yerlerine gidiş başlardı. Bu alandan dersliklere, işliklere, tarım alanlarına, taş ve tuğla

ocaklarına, yapı yerlerine yollanırdı öğrenciler. İş yerleri uzak olanlar uygun adımla başlardı yürüyüşe”

Makal, programın öğle yemeği molasından sonra akşama kadar devam ettiği, yemeğin akabinde iki saatlik bir okuma arasının olduğu ve takip eden yatış ile günlük rutinin tamamlandığını anlatmaktadır. Hafta sonlarında serbest konuşma, tartışma ve ortak okuma saatlerinde yöneticilerin ve yönetime katılan öğrencilerin eleştirileri ve aksaklıkların giderilmesi için isteklerde bulduklarını ifade etmektedir. Hafta sonlarında ise en az bir gece yapılan eğlencede:

“Şarkılar, şiirler, ortaoyunları...Hem de öğrencilerin yazdığı şiirler ve yine onların köyden getirip verdikleri ortaoyunları... Gogol'un 'Müfettişi 'ne varıncaya dek seçme eserler de bu arada oynanıyordu doğallıkla. Çeşitli bölgelerden gelen öğrenciler, kendi çevrelerinin halay ve türküleriyle birlikte ortaoyunlarını da başka bölgelerden gelenlere sunmuş ve öğretmiş oluyordu.” (s. 59, 60).

Makal'ın, Köy enstitüsü mezunu ve köylerde öğretmenlik yapanların anılarından eserinde yer verdiği bazı anekdotlardan örnekler:

Dursun Kara, 1944'te köy enstitüsünden mezun olmuştur. Köye götüreceği ilk düşüncenin köye yerleşmek; arıcılığı, meyveciliği, hayvancılığı geliştirmek olduğunu ifade etmektedir.

“Köye götürdüğün düşünceden vazgeçtin mi sonradan?”

“Hayır, bu düşüncelerimi geliştirdim ve yaydım...Eskişehir Çifteler Köy Enstitüsü'nde fenni arıcılık yapıyorduk. Oradan Hasanoğlan'a nakledildim. Arıcılık, sebzeçilik, meyvecilik orada da vardı. Köye döndüğüm zaman, az sayıda ilkel sebeplerde barındırılan arılar olduğu gibi duruyordu. Ben hemen kolları sıvadım. Fenni kovan yapmaya koyundum. Okulda sanat kollarından dülgerliği seçmiştim zaten.” (s.95).

Çifteler Köy Enstitüsü'nden 1944 yılında mezun olan Şuhut'un Karacivan köyünden İsmail Emek, susuz köyünü suya kavuşturmak için çok fazla çaba sarf etmiş ve başarılı olmuştur. Tonguç'un ölümünden sonra öğretmenlerden biriyle köyünün suyundan bir testi alarak gözyaşları içinde Ankara'ya mezarına gitmiştir (Makal, 1997).

Güneri (2014), 10 yıl görev yaptığı Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nün bu süreçte gelişimini şöyle anlatmaktadır:

“Temellerinin atıldığı Temmuz 1941'den Temmuz 1951'e kadar bir dikenli tarlanın, öğrenci emeği ve alın teriyle sınıflar, yatakhaneler, atölyeler, yemekhaneler, hastane, açık hava tiyatrosu, santral, fırın, ambar, ahır, kümes, garaj, öğretmen evleri başta olmak üzere 80 tesisin tamamlandığı; yol ve kanalizasyon sisteminin ve su sorununun çözümlendiğini” ifade etmektedir.

Ayrıldıktan birkaç sene sonra okula ziyarete giderek su sorunundan dolayı kumun iyice yıkanamadan yapılan bir binanın sağlık durumunu merak edip sorduğunda: *“1951'e kadar çocukların yaptığı binaların sağlam olduğu, ancak; 1951'den sonra müteahhittin yapmış olduğu salonun çöktüğünü” öğrendiğinde üzüldüğünü dile getirmektedir (s. 115).*

Güneri, köyün doktor ihtiyacının giderilmesi amacıyla yapılan müracaatlar neticesinde İlköğretim Umum Müdürlüğü Ankara Hıfzıssıhha Kurumu doktorlarından

Ali Menteşoğlu'nun görevlendirilmesinin sağlandığını ifade etmektedir. Doktor Ali haftada bir gün trenle Lalahan istasyonuna gelip, yedi kilometre yol yürüyerek köyün sağlık hizmetini yürütmekteydi. İdarecilerle bir araya gelerek bir defaya mahsus destek amacıyla 500 lira tutarında bordro hazırlayıp kendisinden imzalaması istenmiş, ancak doktor: “*Siz burada sabah altıda kalkıyor, işe başlıyor, gece 24’te yatiyorsunuz, hatta geceleri de hizmetiniz oluyor. O halde müsaade edin de bu kuruluşa hizmet ederek haftada birkaç saatte ben zevk alayım*” diyerek bordroyu iade etmiştir (s. 115, 116).

Güneri, Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nün zaman zaman yabancı misafirlere ev sahipliği yaptığını, hatta; bunlar arasında Lübnan Cumhurbaşkanı Başare Elburi, Irak Kralı Naibi Prens Abdülillah, Amerika başkan namzedi Wendell Wilkie gibi devlet büyükleri ve Siyam'dan (Tayland) gelen heyetler ile Fransa'dan gelen bir grup profesörün olduğunu ifade etmektedir. Siyam'dan gelen heyetin, ülkelerine döndükten sonra böyle bir enstitü kurmak üzere Türkiye'den yardım istediklerinden, Fransa grubundan bir bayan profesörün: “*Müesseseniz o kadar temiz ki... Bu işi nasıl başarıyorsunuz, kaç işçiniz var?*” sorusuna “*mutfakta aşçıbaşı ve iki yardımcısından başka işçimiz yok*” cevabını aldığından bahsetmektedir. Ayrıca ziyaretçi heyetinden bir Amerikalı profesör, “*Köy Enstitüleri, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin orijinal ve her zaman her yerde örnek olabilecek inkılap eserlerinden biridir*” şeklinde kanaatini bildirdiğini ifade etmektedir (s. 170).

“*Öğrenci, öğretmen ve idareciler Lalahan 'da piknik yapmaktaydı. Hakkı Tonguç'ta oradaydı. Öğrencilerden biri, o sırada Dicle Köy Enstitüsü'nde olan Abdullah Özçukur'un yazıp gönderdiği mektup ve şiiri uzatmıştı. Yapı ve sanat başının karakterinin tasvir edildiği bu şiir piknikte okunmuş... Özçukur alkışlanmıştı*” (Güneri, 2014).

Düziçi ve Dicle köy enstitüsünde öğrencilik, daha sonra da 10 yıl çeşitli köy okullarına öğretmenlik yapan Saral, eserinde yer verdiği öğretmenlerinin lakaplarıyla ilgili anısını şu şekilde dile getirmektedir:

“*İnek Ahmet müzik öğretmenimizdi. Öğrenciler hiç sevmedikleri ya da çok sevdikleri bazı öğretmenlerine takma ad koyarlardı. Ahmet Bey devinimsiz, duyarsız, kakavan, öğretmek için çok çalışsan, öğretemeyen bir tipti. Öğrenciler O'na “İnek” takma adını koymuşlardı. Öğrenciler arasında İnek Ahmet diye anılırdı. Çok sevilen resim-iş öğretmeni Özgür Bey de derslerinde öğrencilere hep “Yiğidim!” diye seslendiği için “Yiğidim” takma adı verilmişti. Bir gün öğle yemeğine giderken Ahmet Bey, Özgür Bey'e*”:

“*Özgür Bey, öğrenciler sana hep “Yiğidim!” diyorlar. Bunun bir nedeni olmalı diyerek alay etmek ister. Özgür Bey'de “Ahmet Bey öğrenciler size de İnek Ahmet diyorlar. İnekliğinizin bir nedeni var mı?” diye cevabını verir*” (Saral, 2003).

Gazalcı (2015)'nın, köy enstitülerinden mezun olan 165 öğrenci üzerinde yapmış olduğu araştırmalardan; örnek alıntı yapılan Gönen, Arifiye, Savaştepe, Çifteler, Yıldızeli, Hasanoğlan, İvriz, Kepirtepe ve Kızılçullu köy enstitüleri öğrencilerinin; devlet görevlileri, müdür, öğretmen ve arkadaşlarıyla ilgili anılardan bazıları şöyle yaşanmıştı:

Ahmet Ünel

“Sınıfımızda 55-60 kişiydik. Kimimizde bit vardı. Sınıf öğretmenimiz Vahap Arıkan’la birlikte çamaşırçı bir kadın tuttuk. Hep birlikte pazar günü Değirmen Deresine gittik. Bütün yatak takımlarını, iç çamaşırlarımızı koca bir varilde önce kaynattık sonra kuruttuk. Böylece bitten kurtulduk.” (1950, Gönen).

Kemalettin Yaman

“Okula İsmet İnönü gelecek dediler. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ekmek kıttı. Okul başkanım, okul müdürümüz Süleyman Edip Balkır beni çağırdı. ‘Cumhurbaşkanı gelecek, okul bahçesini, yatakhaneleri, yemekhaneyi çok temiz isterim’ dedi. İnönü geldi. Yanında Kocaeli Valisi ve kalabalık bir zevat vardı. Müdürümüz İnönü’ye, ‘Paşam Vali Beye defalarca çocuklar ağır işlerde çalışıyor, bize un verin diye yazdım, hiçbir şey yapılmadı’ dedi. Cumhurbaşkanı İnönü, parmağını uzatarak ‘Vali vali, bugünden itibaren çocuklara 750 gr. ekmek ve bunun için gerekli unu vereceksin’ dedi.” (1944, Arifiye).

Sabri Kurt

“Bizim sınıfın nöbetçi olduğu hafta ben tuvaletlerin nöbetçisiydim. O zaman alafranga tuvalet yoktu. Tuvaletlerden biri tıkanmış. Ne kadar su döksem de açılmadı. Temiz su göllendi ama tuvalet tıkalı, açılmıyor. Okul müdürümüz Sıtkı Akkay geldi, durumu gördü. Sağ kolunu dirsekten yukarı sıvadı, elini delikten içeri sokup paçavra çıkardı. Birikmiş su foşş diye boşaldı. Sonra müdür elini kolunu sabunla yıkadı, gitti.” (1946, Savaştepe).

Tahsin Yücel

“Bir gün okul müdürümüz M. Rauf İnan bana *Siyasal Bilgiler Dergisi*’ni verdi. Bunun içinde ‘Türkiye’nin Jeopolitik Durumu’ başlıklı yazıyı okumamı, ertesi gün öğle yemeğinde anlatmamı ve kendisinin de yemeğe geleceğini söyledi. Yazıyı birkaç kez okuyup hazırlandım. Ertesi gün müdürümüz yemeğe geldi. Yemeği dersimizde yiyorduk. Ben tahtanın önüne çıkarak konuyu anlattım. Sonunda, müdürümüz ‘Tahsin bugün benim öğretmenim oldu. Teşekkür ederim, güzel hazırlanmış’ diyerek beni onurlandırdı. Enstitülerde eğitim ve öğretim için her durumdan her fırsattan yararlanılmaktaydı.” (1944, Çifteler).

Halil Kaya

“Çifteler Köy Enstitüsü’nde ocak ayında, bağda kirizma (toprağı alt üst etme) yapıyoruz. Hava müthiş soğuk, kazmalar, kürekler elimize yapışıyor. Başımızdaki usta bir ateş yaktı, grup grup çağırıyor, ateşte ısınıyor, sonra yine çalışıyoruz. Kirizmanın derinliği 80 cm. olacak. Usta geliyor, ölçüyor, tamamsa sınıfımıza gidiyoruz.” (1954, Çifteler).

Fevzi Çoban

“Ünlü ozan Aşık Veysel bizim okulda halk müziği usta öğreticiliği yapıyordu. Bir sabah kaldığı odadan çıktı. Kolunda bir kişi yanımdan geçerken mandolinle Ağlayalım Atatürk’e adlı ağıtını çalmaya başladım. Veysel, durdu, dinledi. ‘Kim bu?’ dedi. Kolundaki ‘Fevzi’ dedi, o da ‘Bizim Fevzi mi’ diye sordu. ‘Evet’ dediler. Bana döndü, ‘Aferin oğlum, güzel çalılıyorsun, devam et’ dedi. Kıvanç duydum. Hiç unutamam.” (1947, Yıldızeli).

Şevki Uysal

“Köy enstitülerinde imeceye çok önem verilirdi. Ekip olarak Hasanoğlan Köy Enstitüsü’ne gittik. Bir ay süre ile ek bina ve köyün su yolu çalışmalarına katıldık. Ödül olarak Ankara, Eskişehir, İzmir illerine gezi yaptık.” (1947, Gönen).

Şaban Oymak

“Cumartesi akşamı bir haftalık çalışma eleştirisi yaparken, okula Cumhurbaşkanı İsmet İnönü geldi. Programı bozmadık. Cumhurbaşkanı da bizi bir saatten fazla izledi. Konuşmaları, eleştirileri dinledi. Sonunda teşekkür etti. ‘Demokrasi budur işte’ dedi.” (1949, Gönen).

Ali Yıldız

“Okulumuzun çevresi ufak tepeciklerle doluydu. O tepeciklere, sırayla zeytin fidesi diktik. Kendi okul numaramızı diktiğimiz fidanlara verdik. Her pazar gider ağacımızın dibini eşeler, sulardık. Onlara çocuğumuz gibi bakardık.” (1949, Hasanoğlan).

Ali Sait Oksar

“Gece meydan nöbetçisiydim. Saat 02’de okula bir jip geldi. İçinden İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç indi. Yanına gittim. ‘Hoş geldiniz dedim’ dedim. Çok kısa bir konuşmadan sonra ‘Benim geldiğimi kimseye söyleme’ dedi. Jipe girdi, battaniyeyi üzerine aldı. ‘Biraz uyuyacağım’ dedi (1948, İvriz).

Hüseyin Yalçın

“İzine gitmeyerek marangoz atölyesinde yeni yapılan yatakhane binasının kapı ve pencerelerini yaptım. 12 lira para kazandım. Bu paranın 4 lirası ile Emile adlı kitabı aldım.” (1945, Kıpırtıtepe).

Remzi Taşçı

“Yıl 1944 Nisan ayı, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün 23 Nisan Bayramında enstitü ’ye geleceği söylendi. 24 Nisan sabahı, güneşli bir ilkbahar günü, davul, klarnet, akordeon, mandolin ve kemal eşliğinde futbol sahasında 1350 kişi kız-erkek daire olarak Bengi zeybeğini oynamaya başladık. İnönü geldi, aramıza katıldı. Mutlu olduğu yüzünden belli oluyordu” (1944, Kızılçullu).

Aksu Köy Enstitüsü ve Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü benim için eğitimi yaşam sevincine dönüştüren kurumlardı diyen Türkoğlu (2012), yaptığı tek bestesiyle ilgili anısını şöyle aktarmaktadır:

“Müzik öğretmeni Mehmet İnal bize beste yapma tekniğini de öğretti ya, neden bizde denemeyelim? İyi bir müzik kültürümüz vardı ama programda beste yapmak yoktu. Kendisine beste yapabilir miyiz diye sorduğumda: ‘Yapabilirsiniz ama kendinizi Mozart sanmayın’ demişti...Kendimce bir şeyler mırıldanıyor, mandolinle çalıyor, notaya alıyor, olmadı bir daha çalıyor, öğretmenin anlattığı beste yapma tekniğine uyup uymadığını kontrol ediyordum...notalar kesinleşmişti...Bir gün arkadaşım Dursun’a ‘Beste yapalım mı?’ dedim. ‘Ne bestesi? Daha bir çuval ekmek yememiz gerekir beste için’ dedi. Bu doğrudu kuşkusuz. Hevesim kaçtı, bestemi unuttum gitti.”

Türkoğlu, bazı öğrencilerin Schubert'in serenadı, Beethoven'in ninnisi, Çardaş, Karmen birçok parçayı müzik aletleri ile eksiksiz çalabildiklerini ifade etmektedir (s. 220-223).

Türkoğlu'na göre, enstitüde kız ve erkek öğrenciler arasında aşk mektupları yazıldığı haberlerine ilişkin olarak; derslerde, işlerde, bir arada yaşanan kurumlarda mektuplaşmaya ihtiyaç duyulmamaktaydı. Enstitüler arası ve yabancı dil öğrenenlerin başka ülke okulları ve öğrencileri ile mektuplaştığını söylemekte ve ilgili hususta cereyan eden bir deneyim, aşağıdaki şekliyle aktarılmaktadır. Bir enstitüde güzel şiir yazan birine öteki enstitünün şairinden bir mektup geliyor:

“Tonguç baba bizim enstitüye senin şiirlerini getirdi çok beğendim, bende yazıyorum.” gibi. *“Sanırım en önce Lâdik Akpınar Köy Enstitüsü Edebiyat öğretmeni Sabahat Kartekin Türkçe dersinde mektup yazmayı öğretmesiyle başlamış enstitülü öğrencilerin bu tür mektuplaşması. Gerçekten hoş bir iletişim biçimiydi bu... Refiye'nin mektubu, bizim enstitüde, hiç tanışmadığı numara arkadaşı Ali Sürek'e gelmişti. Deprem nedeniyle bizim enstitüden Akpınar'a giden yapı ekibinin içinde Ali Sürek de vardı. Orada mektup arkadaşı Refiye ile tanışma olanağı da buldu.”* (s. 230, 231).

Türkoğlu, Psikoloji öğretmeni Yunus Kazım Koni'nin kendisini başarısız listesine koyduğunu belirtmekte ve nedenini şöyle anlatmaktadır:

“Bir gün dışarıdan gelip sınıfa girdiğimde arkadaşlarımın hepsinin yerlerine oturmuş, sessiz durduklarını görünce, ‘Niçin dut yemiş bülbül gibi duruyorsunuz?’ gibi şeyler söyledim onlara...Koni'nin köşede oturduğunu, dersin başladığını anladım...Kendisini asla görmediğimi, geçenlerde de böyle bir dalgınlık yaptığımı anlattım...Bana Freud'un ‘Mektepte psikanaliz’ ödevini verdi...Bir de ‘Kırmızı başlıklı kız’ ödevim vardı. Öğretmene ikisini birden sundum. Yunus bey öbür hafta geldiğinde teşekkür etti.” (Türkoğlu, 2012).

Gümüşoğlu (2019)'nun, Cılavuz Köy Enstitüsü ile ilgili yaptığı çalışmada edindiği ilk izlenimler ve ilk gün anıları olarak ele aldığı bazı anekdotlarından seçilenler aşağıda yer almaktadır:

“1940'ta enstitüye ilk alınanlara sınav yapılmamıştı. Sonraki dönemde öğrencilerin bazıları köy okullarında, bazıları maarif müdürlüklerinde, bazıları da Cılavuz 'da sınava girmekteydiler. Enstitüye kabul edilen çocuklar için her şey bir ilk ve şaşırtıcıdır: tanımadıkları insanların arasında bulunmak, hamamda banyo, ranzada yatma, yemekhanede yemek yeme, çarık yerine ayakkabı giyme...Tek şaşırtıcı olmayan şey, tarlada çalışmak ve hayvanlara bakma işlerdir.” (s. 187).

Gümüşoğlu, enstitülerin bürokratik engelleri ortadan kaldırmaya yönelik bir çalışma tarzını benimsediğini belirtmekte ve tespitini şöyle dillendirmektedir.

“Bir öğrenci kayıt için Cılavuz'a gelir, ancak; kayıt için gerekli olan diploma ve nüfus cüzdanı yanında yoktur. Yine de kaydı yapılır ve eksiklikler sonradan tamamlanır.” (s.187).

Gümüşoğlu'na göre, yoksulluktan gelen öğrencilerle durumu daha iyi olan öğrencilerin ilk tepkileri ve şaşkınlıkları ele alınması gereken önemli bir konudur.

Gümüşoğlu'nun yaptığı araştırmada fakir çocuklarla ilgili bir tespit:

“Kazım Arıcı’yı hemen idare binasına götürüp kaydını yaparlar. Eski elbiseleri çıkarılıp yenileri verilir. ‘Çocuk adam olarak yenilerini giyince artık dünya benim oldu. Ne yaparsın, yoksulluktan gelmiş insanlarız.’ Arıcı’nın Cılavuz’a geldiği dönemde yeterince yiyecek bulunmaz, öğrenciler zaman zaman açlık çeker. Ekonomik durumları kendilerinden daha iyi olan öğrenciler enstitüden ayrılır. ‘Biz fakir çocuklar orda’ demektedir.” (s.189).

Gümüşoğlu’na göre, enstitüye yeni gelmiş öğrencilere mutlaka ağabey veya abla diye nitelendirilen büyük sınıf öğrenciler yol gösterici, öğretici olurlar ve yeni öğrencilerin bu şekilde okul hayatına alışmaları sağlanır. Enstitü başlangıcında cinsiyete dayalı bir iş bölümü olmasına rağmen enstitü sistemi oluşturulduktan sonra cinsiyete dayalı iş bölümü sınırları kaldırılmaya çalışılmaktadır. Enstitü öğrencilerinin anlatılarından kadın erkek ayrımı olmadan, her öğretmenin öğrenciler gibi iş yaptığı ve iş yapma eyleminde öncü rol oynadığı anlaşılmaktadır (s. 189-191).

Gümüşoğlu, yırtık elbise ve ayağında çarık dahi olmayan iki öğrencinin ilk izlenimlerini şöyle aktarmaktadır.

- Abit Alkan: “Bir ışık uyandı”

- Fikret Cevlani: “Özellikle savaşın sürdüğü yıllarda ‘ot yataklar’da yatmalarına, yeterince doymamalarına rağmen dört arkadaş öğretmen olmadan köylerine dönmeme kararı: Cenazemiz buradan çıkacak, biz bu okulu bitireceğiz.” şeklinde olmuştur. (s. 195).

Cılavuz’a yaptıkları başvuruya yanıt alamayan Galip Tatar ve arkadaşları kar ve tipi altında enstitüye ulaşmayı başarırlar. Kayıt zamanları geçtiği için başlangıçta kabul edilmezler. Galip:

“Yoksuluz, açız. İlkokulu bitirdik, biz okumak istiyoruz. Bizim de babamız ol, iyi okurum ben, çok okurum, elini ayağını öperim. Bizi de alın buraya...Boşandı Galip, direktör dinliyor mu dinlemiyor mu, anlıyor mu anlamıyor mu, bunları düşünmeden arka arkaya sıralıyor, karanlıkta türkü çağıran tek bir yolcu gibi ıssız.”

Okulu kazandıkları halde postanın gecikmesi sonucu kazanma belgelerinin çocuklara ulaşmadığı tespit edilir. Öğretmen ve okul idarecilerince çocukların okula alınmalarına karar verilir (Gümüşoğlu, 2019). Bu anlatılardan enstitülerde problemlere çözüm üretildiği, gerektiğinde inisiyatif kullanılarak bürokratik engellerin aşıldığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ

İkinci Dünya Harbi’nin etkisiyle ekonomi olumsuz etkilenmiş ve doğal olarak devletin eğitimi destekleme gücü zayıflamıştır. Bu dönemde faaliyete geçen köy enstitülerinin öğrenci ve öğretmenleri zor koşullar altında eğitim ve öğrenimlerini sürdürmek zorunda kalmıştır.

Köy Enstitüleri Kanunu’na göre enstitü binalarının yapılması köy ihtiyar heyetine verilmesine rağmen, öğretmenlerin nezaretinde öğrencilerin bu görevi üstlendiği görülmektedir. Başta Cumhurbaşkanı olmak üzere, MEB ve diğer sorumlu devlet görevlilerinin sık sık köy enstitülerini ziyaret ettikleri, durum tespiti yaptıkları ve imkanlar dâhilinde çözüm ürettikleri anlaşılmaktadır.

Köy enstitüsü müdürlerinin karar alma sürecinde öğretmenlerin fikir ve önerilerine başvurmasının, doğru kararların alınması ve karar sürecinin yürütülmesine olumlu etki yaratacağı kaçınılmazdır. Böylece, müdür ve öğretmenler arasında kurulan güven, saygı ve bağlılıkların kuvvetlendiği anlaşılmaktadır.

Öğrenci ve öğretmenler ile enstitü idarecilerinin müspet ve menfi kanaatlerini, serbest iradeleriyle çekinmeden ve korkmadan birbirlerine ve devlet temsilcilerine ifade edebildikleri görülmektedir.

Öğretmenler çoğunlukla mesleğini seven, tecrübeli ve özverili nitelikleriyle öne çıkmakta ve öğrencilerin yetiştirilmesinde vefakârca çalıştıkları görülmektedir. Bu kapsamda, bir müzik öğretmenin programda olmamasına rağmen, beste yapılmasını öğrencilerine öğretmesi ile beste yapabilen öğrencilerin yetişmesine vesile olması manidardır.

Enstitüde müzik eğitiminin kültür dersleri arasında farklı bir yeri olduğu görülmektedir. Schubert'in serenadı, Beethoven'ın ninnisi, Çardaş, Karmen ve birçok parçayı öğrencilerin çoğunun müzik aletleri ile ustalıkla çalabildikleri ifade edilmektedir.

Ülkemizin önde gelen ozanlarından Aşık Veysel'den Yıldızeli Köy Enstitüsü'nde, Milli halk oyuncularımızdan Kozaklı'lı Çakır Efe'nin Düziçi Köy Enstitüsü'nde usta öğretici olarak istifade edilmesi ile öğrencilerin eğitim, moral ve motivasyonu üzerinde olumlu etki yaratarak toplam kalitenin artmasına katkıda bulunduğu görülmektedir.

Enstitüler arasında öncelikle inşaat alanında yardımlaşmalarla karşılıklı destek verildiği, bu alanda çalışan öğrencilerin faaliyet sonunda çeşitli illere kültür seyahatleri yapma gibi etkinliklerle mükâfatlandırıldığı anlaşılmaktadır.

Her öğretmenin kadın erkek ayrımı olmadan, öğrenciler gibi iş yapmaları ve iş yapma eyleminin öncülere olmaları ortak bir amaca ulaşmada güç birliği sağlamış, öğrencilerin moral ve motivasyonlarına olumlu katkı sağladığı görülmüştür.

Cumartesi günleri haftalık faaliyetlerin değerlendirildiği ve eğlence programlarının enstitü hayatında önemli bir yer tuttuğu anlaşılmaktadır. Değerlendirmelerde öğrenci ve öğretmenlerin olumlu veya olumsuz tespitlerini serbest ifade edebilmesi sonraki süreç için düzeltici tedbirlerin alınmasına katkı sağladığı görülmektedir. Bununla birlikte, eğlence zamanlarında yurdun çeşitli coğrafi bölgelerinden gelen öğrenciler, kendi yörelerinin halay ve türkülerin yanında, oynadıkları orta oyunlarını da farklı bölgelerden gelenlere sunarak, karşılıklı kültür aktarımının sağlandığı anlaşılmaktadır.

Enstitüleri ziyaret eden yetkililerin faydalı gördükleri etkinlikleri enstitüler arası aktarımda kullanarak aralarında irtibatın sağlanmasına aracı olduğu görülmektedir. Örneğin, bir enstitüde güzel bir şiir yazılmış ve dinlenmiş ise, bunu diğer bir enstitüde okutarak eğitime katkıda buldukları, ayrıca bu faaliyetlerin mektuplaşmalara dönüşerek kültür etkileşiminin sağlandığı anlaşılmaktadır. Dil bilen bazı öğrencilerin diğer ülkelerdeki öğrencilerle mektuplaşarak gelişimlerinin de desteklendiği görülmektedir.

Cılavuz köy enstitüsü müdürünün 1942 yılında enstitüde kuruculuğunu yaptığı enstitü tarım kooperatifinin hem köylerde hem de enstitülerde imece usulünün

yaygınlaştırılmasında ve toplam verimliliğin artırılmasında öncü rol oynadığı düşünülmektedir.

Köyden alınan, akabinde eğitilerek köye öğretmen, tarım ve hayvancılık ile teknik alanlarda danışman yetiştirmek amacıyla kurulan; 14 yıl süreyle 21 enstitüde faaliyet gösteren köy enstitülerinde, sadece köy öğretmeni değil, aynı zamanda sağlık memuru, ebe yetiştirilmiş ve köylere eğitim ve hizmet götürülmüştür. Enstitülerden mezun olamayanlar aldıkları teknik derslere bağlı olarak marangoz, demirci, nalbant, inşaat ustası vb. zanaatları icra ederek hayata atılabilmektedir. 1954 yılında kapatılan köy enstitülerinden geriye anılar ve tartışmalar kalmıştır.

KAYNAKÇA

Eserler

- Ağanoğlu, H. (1949). *Köy enstitüleri yolunda*. Ahmet Sait Basımevi.
- Ateş, T. (2004). *Türk devrim tarihi*. Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ayaz, N. (1950). *Köy enstitüleri ve köy öğretmeni-I*. Güney Matbaacılık.
- Aydemir, Ş. S. (2020). *Tek Adam (Cilt III)*. Remzi Kitapevi.
- Aydın, M. (2007). *Köy enstitüleri amaçlar-ilkeler-uygulamalar*. Güner Matbaacılık.
- Aytaç, K. (2017). Köy enstitüleri ve İsmayıl H. Baltacıoğlu'nun değerlendirmeleri. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 55, 351-367.
- CHP 4. Büyük Kurultayı. (1935). *Görüşmeler tutulgası*. Ulus Basımevi.
- Coşkun, A. (2013). *Hasan Ali Yücel aydınlanma devrimcisi*. Cumhuriyet Kitapları Yayınevi.
- Dağlar, A. L. (1987). *Düziçi köy enstitüsü ve sonrası anılarım*. Kadıoğlu Matbaası.
- Dewey, J. (1939). *Türkiye maarifi hakkında rapor*. Devlet Basımhanesi.
- Evren, N. (1992). *Poyraz köyünden köy enstitülerine*. Gündoğan Yayınları.
- Gazalcı, M. (2015). *Köy enstitüleri sistemi, mezunları üzerine bir araştırma*. Bilgi Yayınevi.
- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı. (1980). *Milli eğitim ve Atatürk'ün milli eğitim politikası*. Genelkurmay Basımevi.
- Gümüşoğlu, F. (2019). *Cılavuz köy enstitüsü*. Türkiye İş Bankası.
- Güner, İ. S. (1963). *Köy enstitüleri hatıraları*. Kervan Matbaası.
- Güneri, M. (2014). *Hasanoğlan hatırası, bir öğretmen kaleminden ve objektifinden*. Türkiye İş Bankası.
- Hayrettin, T. (1933). İnkılap ve köy. *Kadro Dergisi*, 20, 31-32.
- İnan, R. (1988). *Köy enstitüleri ve sonrası*. Öğretmen Yayınları.
- İnan, A. (2020a). *İzmir iktisat kongresi*. Türk Tarih Kurumu.
- İnan, A. (2020b). *Düşünceleriyle Atatürk*. Türk Tarih Kurumu.

- İnönü, M. İ. (1992). *İsmet İnönü'nün TBMM'deki konuşmaları 1920-1953*. TBMM Basımevi Müdürlüğü.
- İnönü, M. İ. (2002). *İsmet İnönü eğitim öğretim üzerine*. TED İnönü Vakfı.
- Kaplan, İ. (2009). *Türkiye'de milli eğitim ideolojisi ve siyasal toplumsallaşma üzerindeki etkisi*. İletişim Yayınları.
- Katoğlu, M. (2003). *Yakınçağ Türkiye tarihi-I*. Milliyet Yayınları.
- Kirby, F. (1962). *Türkiye'de köy enstitüleri*, İncece Yayınları.
- Kültür Bakanlığı. (1937). *Kültür Bakanlığı dergisi*. Kültür Bakanlığı.
- Makal, M. (1997). *Köy enstitüleri ve ötesi*. Güldiken Yayınları.
- Ökçün, G. (1971). *Türkiye iktisat kongresi*. Sevinç Matbaası.
- Özsoy, Y. (2007). *Köy enstitüleri amaçlar-ilkeler-uygulamalar*. Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı.
- Parker, B. (1939). *Türkiye'de ilk tahsil hakkında rapor*. Devlet Basımevi.
- Saral, M. (2003). *Köy enstitüleri, Düziçi köy enstitüsü*. Hatay.
- Semerci, B. (2007). *Köy enstitüleri amaçlar-ilkeler-uygulamalar*. Güner Matbaacılık.
- Şimşir, B. (2006). *Atatürk ve cumhuriyet*. İleri Yayınları.
- T. C. Maarif Vekilliği. (1943). *Köy enstitüleri öğrenim programı*. Maarif Vekilliği.
- Tangülü, Z., Karadeniz, O., & Ateş, S. (2014). Cumhuriyet dönemi eğitim sisteminde yabancı uzman raporları. *Turkish Studies*, 9(5), 1888-1902. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.6622>
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1922). Devre: 1, Cilt: 18, İçtima: 3, Tarih: 01. 03. 1922.
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1924). Devre: 2, Cilt: 7, İçtima: 1, Tarih: 03. 03. 1924.
- TBMM Zabıt Ceridesi. (1939). Devre: 6, Cilt: 6, İçtima: 1, Tarih: 01.11. 1939.
- Türkoğlu, P. (2012). *Kısa süren hasat, köy enstitüsünde öğrenci olmak*. Türkiye İş Bankası.
- Yıldız, N., & Akandere, O. (2017). Köy enstitülerinin ideolojik yapısı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17(35), 275-316.

Gazeteler

Resmî Gazete. 17 Nisan 1940.

İnternet Kaynakları

- MEB (Millî Eğitim Bakanlığı). (2015). *Millî Eğitim Bakanlığının kısa tarihçesi*. <https://www.meb.gov.tr/milli-egitim-bakanliginin-kisa-tarihcesi/duyuru/8852>
- TDK (Türk Dil Kurumu). (2021). *Tarihçe*. <https://www.tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/tarihce-2/>
- TTK (Türk Tarih Kurumu). (2021). *Tarihçe*. <https://www.ttk.gov.tr/tarihce/>